

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

R.P. Richardi Lyncei ... Vniversa Philosophia Scholastica

Complectens Dialecticam, siue Scientiam de Veritate, in decem libros
distributam

Lynch, Richard

Lvgdvni, 1654

Tractatvs II. De obiecto attributionis Dialecticæ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95210](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95210)

dicamentis onfertur? Tertia ac postrema argumenti responsio esto, ens simpliciter sumptum, præfate diuisionis diuissum esse; cæterum per aliqua prædicamenta proprie, & per alia improprie diuidi, quia licet omnia, & singula dicantur entia simpliciter, ea tamen locutio est impropria, nec metaphora caret. Hinc ad confirmationem constat.

91

Obicies quinto, Deus visus est vltima beatitudo, ac felicitas nostra; aut ergo ea denominatio visus est ens reale simpliciter, & sic quoduis aliud esse cognitum erit simpliciter ens reale, tametsi non in gradu adeo excellenti, nostræ enim rationes quibus oppositum contendimus in quouis esse cognito parem habent vim, si quam habent; aut eiusmodi denominatio visus non est simpliciter ens reale, atque ita nostra vltima felicitas non erit ens reale simpliciter, sed inter illud, & ens rationis fictitium media intererit, quin ad alterum magis quam alterum accedat. Tanti ergo non fuit, ex nihilo nos fecisse Deum, si ferme propter nihilum nos fecit, & non nisi hunc finem tot nostris laboribus, tot sollicitudinibus proposuit. Quod autem Deum esse visum ferme nihilum vocetur, quid mirum, si non est ens reale, sed duntaxat entis vmbra, ac tenue quoddam crepusculum quod inter esse, & non esse subluceat?

92

Respondeo, beatitudinem nostram duplicem esse, aliam obiectiuam, scilicet Deum ipsum; aliam formalem, nempe eius visionem: quas rectè distinxit Boëtius.

*Tu requies tranquilla pijs te cernere finis,
Principium, rector, dux, semita, terminus idem.*

Vtramlibet autem esse ens reale simpliciter, cum neutra in aggregatione vlla per accidens consistat. Cæterum utramque beatitudinem tam obiectiuam quam formalem ei extrinsecam & inunitam, collectim sumptas, haud esse ens reale simpliciter, sed ens per accidens, & secundum quid: Hoc autem posterius tametsi ita se habeat, illud tamen prius sufficit vt propè nihilum non dicatur votorum nostrorum summa, laborum omnium meta, ac finis vltimus, ad quem aspiramus. Quin etiam, etsi singula felicitas nostra esset ens solum per accidens, & non tam ens, quam entium cumulus quidam, haud tamen idcirco dici deberet propè nihilum; hoc enim distinguitur non solum contra ens per se, ac simpliciter, sed etiam aduersus ens per accidens, & secundum quid; & è contrario, quod continet plura entia, eorumve quandam aggregationem, id à nihilo longa intermissione diffidet.

93

Tandem quibus probari solet, differentias entis esse simpliciter ens non tatum in sensu reali, sed etiam in sensu formali, ea etiam pari momento videntur probare denominationem extrinsecam cogniti esse simpliciter ens reale, quoad verum aliquem sensum, quamobrem hæc potest esse sexta ac postrema obiectio, aut potius obiectionum stitula aduersus nostram sententiam: quæ tamen nec admoueri, nec à moueri, nec strui, nec destrui potest, donec in metaphysica de transcendentia entis, & rationum communium agamus. Et hæcenus de medio inter ens reale, & rationis, quod fortassis prout à nobis explicatum voluit Scotus; semper enim ens reale simpliciter & ens rationis extrema inuentæ à se mediata assignat: locum ergo relinquit, vt aggregatio cognitionis, & rei in quam fertur, sit esse medium & diminutum, quo de loquitur: quod autem ait hoc esse cognitum ac tenue principiatiuè tantum, non verò formaliter siue essentialiter esse intellectiōē, cognitiōemvè, adeoque ab ea distingui, intelligendum est non de distinctione adequata, sed de inadæ-

quata quam nos vltro fatemur. Qui illud etiam adiciendum ducimus, hucusque disputata de medio inter ens reale & rationis intelligenda esse, iuxta vtriusque significationem magis vlitatam ac familiarem: cæterum interdum significare vtrumque ens apud sanctos Patres & Philolophos, præsertim antiquiores: ens nimirum reale, id quod est incommutabiliter, & necessario: & ens rationis, siue non ens ex aduerso, id quod nullo modo est: quamobrem hoc pacto omnis creatura medium erit inter ens & non ens: quippe quæ nec est incommutabiliter, nec etiam non est omnimodis, sed potius simul est & non est: est commutabiliter, & ex contingenti: non est incommutabili & necessario modo. Atque ita dixit Plato Dial. 5. de Republica: *si quid autem ita se habet, vt sit & non sit, nonne medium erit, inter id quod est omnino, & id quod nullo modo est?* Et paulo infra: *si quid appareret tale, vt simul esset & non esset, illud inter verè ens & omnino non ens esset ponendum.* Et postea: *illud itaque nobis, vt arbitror, restat inueniendum, quod vtriusque sit particeps, ipsum scilicet esse & non esse, neutrumque illorum sincerè dici debeat.* Actandem paucis intercisis: *inuenimus igitur, vt videtur, quod multa illa qua multis pulchra, aut alia quoque modo existimantur, media inter omnino ens, & omnino non ens voluntur.*

TRACTATUS II.

De obiecto attributionis Dialecticæ.

CAPVT I.

*Veritatem actuum intellectus esse obiectum
attributionis dialecticæ, autoritate
probat.*

ANte aliorum sententias quid ipse sentiam in medium profero, ac statuo obiectum attributionis dialecticæ, & finem intrinsecum in quem tota refertur, esse veritatem actuum intellectus, eorumque conformitatem cum obiecto, qua hoc ita se habet quemadmodum ab iis representatur. Quamuis autem Scotista, Thomista, Nominales & reliqui scholastici præsertim à Magistri temporibus, huius sententiæ ne meminerint quidem, ea tamen antiquiores habet patronos. Illam sequitur Aristoteles. 1. topic. c. 2. vtilitatem dialecticæ commendans, eo quod per eam potentes ad vtrique dubitare, facile in singulis intuebimur verum & falsum; vbi discretionem veri à falso finem & subiectum dialecticæ esse haud leuiter insinuat. Illam etiam sequitur magister Aristotelis Plato in Menone ibi: *deceat profecto mitius & magis dialectico more respondere: est autem magis dialecticum non modo verum proferre sed iis illud rationibus approbare, quas & ille qui rogat nosse se proficitur.* & in Parmenide, *Cæterum collige re ipsam diligentiusque te in ea facultate exerce, (nempe dialectica) qua inutilis esse videtur multis, & quedam garrulitas nuncupatur, dum inuenis es, alioquin te veritas fugiet.* Ecce quatenus veritatem dialecticæ finem & subiectum præstituat. Idem docet in Philebo: cum enim Protagoras duceret, rhetoricam videri præstantiorem dialectica

Dialectica siue arte differendi, idque Gorgiam censuisse, vtrumque refellit atque impugnat Plato, siue quod perinde est Socrates eius personam gerens hisce verbis; non ego ò amice Protarche, quæ ars aut scientia eo antecellat, quod maxima potissimèque & utilissima omnium sit, ex te quesui, sed quæ perspicuum sincerum verissimumque contempletur, quamvis parua sit, ac minime utilis; hoc profecto est quod modo querimus. At vide: nihil enim Gorgiam laceases, si eius artis utilitatis laudem præstariamque concedas, ei verò quam ipse modo narravi facultati, veritatis præcellentiam tribuas, quemadmodum supra de albo dixeram, quod licet paruum si tamen purum esset, multo impuroque secundum veritatis excessum præstaret. Et nunc quidem sufficienter his discussis, ne respiciamus in alias disciplinarum vel commendationes vel commodas, sed si qua ex natura sua vis animi veritatis est amans, eiusque gratia cuncta peragit, hanc dicamus puritate mentis & sapientie perquirari, considerandum a differendi scientia maxime an ab alia hac præstantiori acquiri videatur? ac tandem his rationibus sibi propositis conuictum se fatetur Protarchus & sic respondet; considero equidem, concedo quæ difficile inueniri posse aliam vel artem vel scientiam, quæ sibi magis vindicet veritatem: Quid hoc illustrius in confirmationem nostræ sententiæ. Propter hæc & alia similia testimonia de Platone hæc dicit Augustinus lib. 8. de Ciuit. Dei cap. 4. Socrates in ætina excelluisse memoratur: Pythagoras vero magis contemplatiue quibus potuit intelligentia viribus insistisse. Proinde Plato vtrumque iungendo, philosophiam perfecisse laudatur, quam in tres partes distribuit, vnam moralem quæ maxime in actione versatur, alteram naturalem, quæ contemplationi deputata est, tertiam rationalem quæ verum determinatur à falso, in Plato iuxta Augustinum Rationalis siue Dialecticæ non aliud subiectum finemque, quam veritatem præfigit.

Quam nobiscum sententiam Plato, eam etiam eius studiosissimus Cicero sequitur lib. 3. de fin. bonorum, in hæc verba; ad eas virtutes, de quibus disputatum est, Dialecticam etiam Stoici adiungunt & physicam, easque ambas virtutum nomine appellant: alteram, quod habeat rationem, ne cui falso assentiamur, neve vquam captiosa probabilitate fallamur, eaque quæ de bonis & malis diceremus tenere tuerique possimus; nam sine hac arte quemuis arbitramur à vero abduci fallique posse. Recte igitur, si omnibus in rebus temeritate ignoratioque vitiosa est, ab his ea quæ tollit hac virtus nominata est: physica quoque, non sine causa idem tributus est honor. Ecce docet hunc esse finem Dialecticæ, hoc obiectum attributionis, ne cui falso assentiamur, ne qua captione deludamur, ne vquam à vero abducamur, sed potius vitata omnibus in rebus temeritate & ignoratione veritatem obtineamus. Rursus idem in Bruto; sic enim existimo, Inris Ciuiilis magnum usum & apud Scauolam, & apud multos fuisse, artem in hoc vno (nempe Seruio) quod nunquam effecisset inris ipsius scientia nisi eam præterea didicisset artem quæ doceret præterea rem vniuersam tribuere in partes, latentem explicare definiendo, obscuram explanare interpretando, ambiguam primum videre, deinde distinguere, postremo habere regulam quæ vera & falsa indicarentur, & quæ quibus propositis essent, quæque non essent consequentia. Hic enim attulit hanc artem omnium artium maximam, quasi lucem ad ea quæ confusè ab aliis respondebantur aut agebantur: dialecticam mihi videris dicere, inquit, re in quam intelligis. Vbi postremum hunc Dialecticæ finem ei potissimè subiectum statuit, vt siue diuindendo, siue definiendo, siue interpretando, siue argu-

mentando, siue quocunque alio modo regulam habeamus quæ vera à falsis secerantur. Præterea lib. 2. de Oratore Antonium sic loquentem inducit, nam & omnes quod eloquimur, sic aut esse dicamus id aut non esse, etsi simpliciter dictum sit suspiciunt dialectici & iudicant verum ne sit an falsum, etsi coniunctè sit elatum & adiuncta sint alia iudicant rectè ne adiuncta sint, & vera ne sit summa huius cuiusque rationis. Tandem hanc sententiam Zenoni & Stoicis tribuit, sic enim eos alloquitur lib. 2. academic. q. qui Lucullus inscribitur; Dialecticam inuentam esse dicitis veri & falsi quasi disceptatricem, & iudicem?

Porro Augustinus, nisi nimis fallor, nostram de obiecto attributionis Dialecticæ sententiam variis in locis luculenter tradit: nam lib. 3. contra Academicos cap. 13. sic ait; restat Dialectica, quam certè sapiens bene nouit, nec falsum scire quispiam potest; & paulò infra: nam primo omnes propositiones, quibus supra usus sum, veras esse ista me docuit: & clarius sine eiudem cap. profecto dialectica ipsa scientia veritatis est: sanè sicut Theologia siue scientia Dei, hoc ipso finem, & obiectum attributionis Deum habet, ita pariter logica siue scientia veritatis, veritatem velut finem & obiectum attributionis suo sibi iure vendicabit. Rursus lib. 8. de ciuitate Dei, cap. 4. postquam dixit dialecticam siue rationalem necessariam actioni & contemplationi, siue scientiæ morali & scientiæ naturali physicæque, mox subdit; maxime tamen contemplatio perfectionem sibi vendicat veritatis, vbi logicam sicut antea quispianem aut scientiam veritatis appellat. Item lib. 1. contra Cresconium cap. 15. postquam docuit logicam ad veritatem dirigi & in ea occupari, concludit de eiusmodi veritate; vbi maxime Dialectica regnare videtur, quasi veritatem finem vltimum, & obiectum primum dialecticæ censeat.

Nullibi autem clarius aut elegantius nobis suffragatur Augustinus quam in lib. de principiis dialecticæ c. 7. fine; Cum igitur tantam vim tanque multiplicem appareat esse verborum, quam breuiter iam pro tempore summariique attingimus, duplex hac ex consideratione sensus nascitur: partim propter explicandam veritatem, partim propter seruandum decorem, quorum primum ad dialecticum, secundum ad Oratorem maxime pertinet. Quamvis enim nec disputationem deceat ineptam, nec eloquentiam oporteat esse mendacem, tamen & in illa sæpe atque adeo penè semper audiendi delicias discendi cupido contemnit, & in hac imperitior multitudo quod ornate dicitur, etiam verè dici arbitrat. Ergo cum appareat, quid sit vniuscuiusque proprium, manifestum est, & disputatorem si quæ ei delectandi cura est, rhetorico colore aspergendum, & oratorem, si veritatem persuadere vult, dialecticis quasi nervis, atque ossibus esse roborandum, quæ ipsa natura corporibus nostris nec firmitatem virium subtrahere potuit, nec oculorum offensioni patere permisit. Itaque nunc propter veritatem diiudicandam, quod Dialectica proficitur, ex hac verborum vi, quedam semina sparsimus. Quæ verba sic expende, quod ad aliquam scientiam maxime pertinet, quod eius proprium est, quod ea proficitur, illius est proculdubio subiectum, at huiusmodi esse veritatem respectu dialecticæ tradit Aug. Rursus iuxta eum ita se habet veritas ad dialecticam, sicut decor sermonis ad artem oratoriam, sed huius subiectum est talis decor, ergo & illius veritas.

Alij etiam Patres nostræ opinioni suffragantur: Isidorus in dialectica; philosophia species tripartita est, vna naturalis quæ græcè physica appellatur, in qua de natura inquisitione differitur, altera moralis, quæ

græcè

gracē ethica dicitur, in qua de moribus agitur, tertia rationalis, qua græco vocabulo logica appellatur, in qua disputatur, quemadmodum in rerum causis vel vitæ moribus veritas ipsa queratur, sicut natura subiectum physica & morum rectitudo ethica; ita etiam veritas iuxta Isidorum dialectica subiicitur, & eius est obiectum attributionis. Consonat Clemens Alexandrinus lib. 6. Stromatum; dicitur Dialectica, quæ ea quidem quæ dicuntur de veritate confirmat per demonstrationem, eas autem, quæ inferuntur dissolvit dubitationes: Quibus verbis veritas adstruitur finis dialectica; eiusque subiectum, demonstratio vero solum medium ad eius firmam assecutionem. Eodem etiam lib. sic ait est enim dialectica veluti vallus quidam, ne veritas concutatur à sophistis. Haud etiam parum abest Gregorius Nyssenus disp. de anima, & resurrectione; Patet enim omnibus ac liquet, quod dialectica curiosa subtilitas, pares in utramque partem vires habeat, vel ad eversionem veritatis, vel ad mendacium indicandum. Vbi ut dialecticæ finis statuitur eversio veritatis, ea si abutimur, ita è contrario mendacii discretio, ac veritas ei opposita dicitur eius finis, si regulis illius recte utamur.

Accedit Hugo Victorinus lib. 1. didascalice eruditionis in hæc verba, cum veteres multis sæpe lapsi erroribus, falsa quadam & sibi contraria in disputatione colligerent, atque id fieri impossibile videretur, ut de eadem re contraria conclusione facta utraque essent vera, quæ sibi discutiens ratio concludisset, cui ve rationationi credi oportere esset ambigui, visum est prius disputationis ipsius veram atque integram considerare naturam, quæ cognita, tum illud quoque quod per disputationem inueniretur, an vere esset comprehensum, posset intelligi. Hinc igitur profecta logica peritia, quæ disputandi modos atque ipsas rationationes internoscendi vias parat, ut quæ ratio nunc quidem vera, nunc autem falsa posset agnoscere. Vbi veritas designatur totius dialecticæ finis, in quem etiam ipsa rationationis, & reliqua eius obiecta referuntur. Præterea idem sentit auctor libri de spiritu & anima, siue fuit Hugo Victorinus, siue quicumque alius cap. 37. Ratio vis est anima supra corporalia, & infra spiritualia collocata; secernit enim vera à falsis, quod est logica; virtutes à vitijs, quod est ethica; & per experimenta rerum inuestigat naturas, quod est Physica: In his vero tribus tota philosophia consistit. Quæ cum ita sint tam erit subiectum logicæ veritas, quam virtus ethica, & ens naturale Physicæ subiiciuntur: consentit Richardus Victorinus de exceptionibus cap. 5. Nonissima autem omnium inuenta est logica causa eloquentiæ: ut sapientes quippe dictas principales disciplinas inuestigarent, & inuenirent rectius, veracius, honestius, illas tractare & de illis differere scirent, rectius per grammaticam, veracius per dialecticam, honestius per rhetoricam; logica namque facundia rectitudinē, veritatem, venustatem administrat. Quib. verbis innuitur veritatem esse finem & obiectum attributionis dialecticæ, quemadmodum grammaticæ finis & obiectum attributionis est rectitudo orationis, & rhetoricæ, illius venustas siue honestas. Hic etiam pendet, quatenus non tantum logica latissime sumpta dicitur habere pro obiecto voces, sed etiam stricte usurpata & prout est dialectica, hæc enim iuxta Richardum Victorinum considerat facundia & vocum nostrarum veritatem: quamobrem nihil hoc ex loco opponi potest, aduersus ea quæ supra ex hoc auctore adduximus, cum de vocibus sermo nobis esset, & quod ad dialecticam attinerent pro virili tueremur. Sed ut eò vnde digressi fuimus reuertamur, dialecticæ nostræ subiectum finemque esse veritatem infi-

nuat idem Richardus in lib. de exceptionibus 22. sic inquit: dialectica est disputatio verum à falso distinguens. Ita etiam sentit Cassiodorus in præfat. de disciplinis; dicendum est tertio de logica, quæ dialectica nuncupatur; Hæc quantum magistri seculares dicunt, disputationibus subtilibus ac breuibus vera sequestrat à falsis. Consonat Anselmus infra citandus & plures alij Patres, quos esset longum referre.

CAPVT II.

Nostra sententia rationibus probatur.

Vidimus quatenus nostra sententia non omnino destituta sit eo præsidio, quod ab autoritate peti consuevit: reliquum est ut rationum momentis eam firmemus. Prima autem ratio nostra est hæc: obiectum attributionis scientiæ nihil aliud est quam eius finis intrinsecus, videlicet quem ea per actus proprios intrinsece attingit: at sola veritas totius dialecticæ est finis intrinsecus: sola igitur est obiectum attributionis dialecticæ. Maior negari nequit: licet enim finis extrinsecus scientiæ eius obiectum attributionis non sit, eo quod quisque quemcumque finem extrinsecum velit sibi præfigere possit, atque in diuitias vel honorem vel voluptatem curas & cogitationes suas intendere, ac discendi laborem subire; ceterum obiectum attributionis scientiæ ab eius intrinseco fine indistinctum est: neque video quo pacto oppositum cum principiis ab omnibus receptis cohæreat, ut in loco superius manet explicatum. Minor probatur quoad primam eius partem; quoniam dialectica est instituta ad præcauendos errores, ut ex capite præcedenti omniumque consensu liquet; eiusque rei signum euidentius est, quod, si reliquæ scientiæ sine errore comparari possent, nulla dialecticæ necessitas, nulla esset utilitas: Atqui non præcauetur error nisi per veritatem: dialectica ergo ad veritatem tanquam ad finem destinatur. Rursus logica regulas præscribit, quibus quis veritatem in quauis materia assequi, si velit, possit: eius igitur finis veritas est, non aliter ac finis cuiusvis artis practica est id cuius ad executionem regulas præbet v. g. artis pingendi pictura, ædificandi ædificium, loquendi recta vel elegans locutio, &c. Probata priori minoris parte, quæ assererat veritatem esse finem dialecticæ, haud minus facile probari potest posterior eius pars asserens insuper, veritatem non finem extrinsecum sed intrinsecum huius facultatis esse; Quidni vero dialectica enim per actus sibi proprios & cognatos disputat, quid & quotuplex sit veritas, an intrinseca actui vel extrinseca sit, an ei in diuersis instantibus adesse & abesse possit, an vna quam alia intensiue vel extensiue maior sit, quatenus propositiones veritate æquipollean & opponantur; & alia similia, quorum census superuacaneus: veritas igitur est finis dialecticæ, non qualiscunque, sed intrinsecus, id est quem ea per plures actus intrinsece attingit. Quod si quis plura horum à dialectica releget, & scientiæ animasticæ vel alterius facultatis propria esse contendat, is in primis contraria consuetudine his satis recepta temporibus redargui potest. Rursus obiciendum ei, præter dignitatem dialecticæ esse, ad veritatem cæco quodam conatu ferri atque ad eius assecutionem dirigere, quin tamen id quod assequendum sit, eiusve naturam ant conditionem dignoscat. Vterius illud negari nequit, dialecticam intrinsece attingere veritatem modo practico, docet enim quo pacto definitio quæ est cognitio

tio essentialiter vera, quo diuifio, quo demonstratio, fit executioni mandanda: quod autem non attingat veritatem speculatiuè, neque de ea quid sit, qualis sit, quotuplex sit & similia non discutiat, id parum refert; quo enim cunque modo finis totius scientiæ per eam intrinsece attingatur, hoc satis est, vt eius sit obiectum attributionis.

8 Superior ratio trifariam confirmari potest: primo quoniam in aliis scientiis plura sunt quæ nequeunt demonstrari siue euidenter sciri v. g. in scientia de cælo cuius sit natura, composita an simplicis? eiusdem cum sublunari creatura, an diuersa; plura quæ definiri non possunt, defectu vtique generis. v. g. in metaphysica, substantia, aut accidens, aut certe ipsum ens: plura itidem quæ diuidi non sustinent, propter id quod eorum differentia, sine quibus nulla sit diuifio, nos latent: Ceterum in scientiis earumque materia, quantæ quantæ sit latitudinis, nihil est quod non possit verè cognosci, aliàs frustra de eo esset instituta scientia; igitur dialectica habet pro fine, & obiecto attributionis, non demonstrationem, non definitionem, non diuisionem, non rationem illis solis communem, aliamuè quamuis particularem omnino ab illis distinctam, sed veritatem actuum intellectus in communi; is etenim debet esse finis scientiæ, à cuius executione, si ea practica sit, & assecutione; si speculatiua sit, reprehendi ac detineri non potest, vt facultatum omnium sufficienti enumeratione constabit; dialectica autem sæpe demonstrare non potest, interdum non definire, nonnunquam non diuidere, nunquam tamen per se loquendo à veritate seu obiectiua assequenda, seu formali exequenda impediri potest; solam igitur veritatem, finem ac subiectum sibi præstituit; quemadmodum enim finis hominis is constitui non debet, ad quem homo nullatenus peruenire potest, sic dialecticæ finis esse nequit, quem illa multoties adipisci non valet. Confirmatur secundo: Tamen si quis artificium demonstrationis, definitionis, diuisionis, aut aliud quidpiam destinatè ignoraret, adhuc is dialecticis præceptis iuuari posset, vt alias scientias quodammodo compararet; siquidem regula illa tradita solita de suppositione terminorum, de eorum ampliatione, restrictione, diminutione, alienatione, appellatione, neque non de propositionum conuersione, oppositione, & æquipollentia, aliaque similes, eò quidem valerent, vt multa vere assereret, vt falsam propositionem vitaret, & pro vera non assumeret, vt per veram aliquam propositionem, hominem esse animal, per aliam esse risibilem aut admiratiuum, per aliam rationalem, per aliam, quæ descriptio sit, esse animal risibile affirmaret; dialectica igitur non ordinatur præcise ad hoc vt quis demonstret, definiat, &c. sed ad hoc vt veritatem quomodolibet assequatur. Confirmatur tertio si quis interrogetur, quo fine dialecticam addiscit, ac sermo sit de fine intrinseco, ac proximo scientiæ, & cuius gratia illa est instituta, sanè respondebit, vt quamuis facultatem inoffenso pede ac sine erroris scandalo decurrere, atque in eius materia veritatem nancisci queat; obiectum igitur attributionis dialecticæ est non demonstratio, nec definitio aut diuifio, sed veritas cognitionis aut cognitio veritatis, qualis illa cunque sit.

9 Alio etiam argumento nostra potest opinio probari. Modus sciendi, siue quod in idem recidit, ars sciendi habet pro fine intrinseco siue obiecto attributionis hoc quod est scire, sicut ars fransfactoria hoc quod est fransfacere, & ars eloquendi, hoc quod est eloqui siue disertè fari: Dialectica autem est

modus sciendi siue ars sciendi, vt docet Aristoteles lib. 2. metaph. c. 3. & P. Fonseca ibid. q. 1. sect. 1. & Conimb. t. 1. log. q. 3. proœm. a. 3. parum ab initio, atque vt ipsi cum Fonseca referunt, B. Thomas, & reliqui penè authores præsertim antiqui: Habet igitur dialectica pro fine intrinseco & obiecto attributionis scientiam cuius est ars & modus; neque nisi immerito ac valde singulariter id negat P. Theophilus Rainaudus in Prologo disciplinae § 2. n. 11. initio. Quibus positus sic arguo; Dialectica cum sit ars, modusque sciendi non alium habet finem intrinsecum, atque obiectum attributionis quam scientiam; tunc autem res sciri absolute & communiter dicitur, cum verè cognoscitur: quod enim assertiuè, ac verè non cognoscitur, aut falso cognoscitur; id potius nesciri, quam sciri dicitur; dialectica igitur veritatem formalem velut finem, & obiectum attributionis intuetur. Et quidem ex dictis constat scientiam, cui modus sciendi præuius est esse cognitionem veram, siue demonstratiuam, aliove modo euidentem, siue omnino ineuidentem, siue immediatam, & primam, siue mediatam, & ex alia anteriore illatam: atqui dicitur modus sciendi contemplatione scientiæ, cui tanquam præuia dispositio præluet. Simili argumento probauit Fabius lib. 2. cap. 15. bene dicere esse finem intrinsecum, & proprium rhetoricæ; eiusque obiectum attributionis. *His approbatis simul manifestum est illud quoque, quem finem, vel quod summum, & ultimum habeat rhetorica, quod rex dicitur, ad quod omnis ars tendit: Nam si est ipsa bene dicendi scientia, finis eius, & summum est bene dicere.*

10 Aliter etiam nostra sententia probari potest. Quemadmodum se habet philosophia moralis ad actus voluntatis, ita dialectica ad actus intellectus; at philosophia moralis finis, & obiectum attributionis est bonitas moralis actuum voluntatis, & eorum conformitas cum dictamine rectæ rationis vt cum Aristotele 1. ethic. noster Theophilus vbi supra num. 13. & antecedentibus, ac reliqui communiter docent; obiectum igitur attributionis dialecticæ est veritas actuum intellectus, & eorū conformitas cum obiecto suo. Maior est perplicua, quoniam sicut philosophia moralis ad ordinandam, & ornandam voluntatem, ita dialectica ad perfectionem, & ornamentum intellectus Dei munere hominibus tradita est. Confirmatur; ex eo quod philosophia moralis circa ens reale versetur, & ex eo quod practica sit, recte infertur dialecticam circa ens reale esse, & practicam esse, vt ex nostris non pauci contra Thomistas argumentantur: ergo ex eo quod scientiæ moralis obiectum attributionis sit bonitas actuum voluntatis, non minus recte infertur obiectum attributionis dialecticæ esse veritatem, qua actus intellectus obiectis conformantur. Et sane, qua ratione obiectum attributionis dialecticæ ab aduersariis censetur demonstratio, aut definitio, &c. eadem ratione obiectum attributionis scientiæ moralis censendum esset, non bonitas actuum voluntatis in communi, sed bonitas propria intentionis, aut electionis, aut prudentiæ aut iustitiæ, aliæque quæuis in particulari.

11 Alia quoque paritate, nostra de obiecto attributionis dialecticæ opinio suadetur. Quemadmodum grammatica voces sibi vindicat, ita dialectica actus intellectus, vt fatentur omnes. At grammatica sic est vocalis, vt non hæc aut illa constructio vocum, sed in communi congrua & sibi coherens Syntaxis & dispositio vocum sit eius finis, atque obiectum attributionis: logica ergo ita rationalis est, vt non hæc aut illa veritas in particulari, videlicet defini

definitio aut demonstratio aliave quacunque, sed veritas in communi sit eius finis & obiectum attributionis, ad quod tota refertur.

12

Declaratur. Sicut grammatica ordinatur velut ad finem & obiectum attributionis ad rectitudinem locutionis externae, sic similiter dialectica ad rectitudinem locutionis internae seu cognitionis, sed praecipua rectitudo cognitionis est eius veritas: logica igitur ad veritatem cognitionis & internae locutionis velut ad obiectum attributionis refertur. Minor est Anselmi dialogo de veritate cap. 1. ubi de cognitione loquens sic ait, *idem igitur est illi & rectam & veram esse, & significare quod est*: & paulo infra ergo *non est aliud veritas quam rectitudo*; quod toto illo capite repetit. Rursus eodem dialogo de veritate cap. 3. sic ait; *quapropter qui putat esse quod est, putat quod debet, atque ideo recta est cogitatio, si igitur vera & recta cogitatio non ob aliud quam quia puramus esse quod est, aut non esse quod non est, non est aliud eius veritas quam rectitudo*. Item cap. 9. eiusdem dial. vocat *veritatem rectitudinem sola mente percipibilem*. Præterea in monol. cap. 14. sic ait. *Constat quia in quacunque re sit veritas, non est aliud quam rectitudo*: definiente etiam eodem cap. utramque confundit: quo autem iure hæc ab Anselmo dicantur, ecquis non videat: siquidem veritas in conformitate actus cum obiecto sita est: omnis autem conformitas est rectitudo quadam.

CAPUT III.

Rationes contrariae solutae.

13

QVarum prima sit; finis logicæ proprius & intrinsecus est tradere instrumenta ad alias scientias ac veritates eis contentas comparandas, ut præter alios late explicat P. Fonseca lib. 2. metaph. c. 3. quæst. 1. lect. 2. at instrumentum ad scientiam seu veritatem aliquam comparandam à veritate ipsa distinguitur, sicut instrumenta ad navem fabricandam distincta sunt ab ipsa navi; finis igitur dialecticæ non est veritas, quæ in aliis scientiis elucet; finis inquam proximus, quod subiectum nuncupatur.

14

Pro solutione noto primo, logicam aliam esse actualem, aliam habitualem, hæc, habitus dialecticos, illa actus complectitur. Noto secundò, finem alium esse proximum & immediatum, alium remotum & mediatum; finis proximus scientiæ actualis quem illa considerat & cui attribuitur, est finis remotus scientiæ habitualis, atque cum eadem restrictione dici potest eius subiectum siue obiectum attributionis: finis autem proximus scientiæ habitualis non est obiectum aliquod, sed scientia actualis quam producit, aut ad quam inclinatur. Quibus animaduersis, si de logica habituali & eius fine proximo sermo sit, non habet finem obiectuum, sed dumtaxat effectuum, hoc est non habet finem per modum obiecti cogniti, sed per modum effectus producti; proinde licet instrumenta ad veritatem comparandam, actualesque regulæ & cognitiones dialecticæ sint eius finis proximus, non propterea erunt eius obiectum attributionis; hoc enim cum fine obiectiuo recurrit, atque idem prorsus est; Sin autem de eius fine remoto sermo sit, ita quidem eius finis non est ea traditio instrumentorum, sed veritas quam mediis suis actibus considerat; atque adeo hæc erit eius obiectum attributionis. Quod si de logica actuali loquamur, eius finis non est, tradere instrumenta & regulas sciendi, sed est illa ipsa traditio per

R.P. Lyncei Philosophia. Tom. I.

summam identitatem; siquidem Aristoteles prope medium capitis præcedentis citatus cum reliquis eam expresse vocat modum siue instrumentum sciendi: unde reliquum est, ut ipsa veritas ad quam instruit intellectum sit eius finis, & obiectum cui attribuitur. Hinc conciliari facile possunt, dissentientes primo aspectu philosophorum sententiae: omnes enim docent logicam esse modum siue instrumentum sciendi, ut ex Fonseca & Conimbr. capite præcedenti vidimus: omnes itidem docent instrumentum modumque sciendi esse finem logicæ, ut Fonseca paulò supra laudatus & Conimbr. tom. 1. logic. quæst. 5. proccm. art. 3. rat. 2. perhibent: hæc autem duo repugnare inuicem videntur: qui enim fieri potest, ut logica sit instrumentum sciendi, atque hoc simul sit eius finis, neque id quod est finis, & ad quod est finis mutuo distinguantur: verum optimè inter se coherent illa duo, si res paulò attentius inspicatur, atque vtriusque logicæ tradita distinctio consideretur: namque logica actualis est instrumentum sciendi, eius autem finis non est id ipsum instrumentum sciendi, sed sola veritas quam practicè respicit: logica verò habitualis non est instrumentum nec formalis regula sciendi, sed eius principium, adeoque eiuscemodi normam sciendi finem habet: quo fit, ut Philosophi sibi non repugnent, neque finem & quod est ad finem viciam confundant.

Secunda aduersus nostram sententiam ratio. Obiectum attributionis dialecticæ est obiectuum exemplar vtile ad alias scientias comparandas, quale v.g. est definitionem constare genere & differentia, ut huius intuitu Philosophus hominem animal rationale definiat, aut demonstrationem barbaricam constare 3. vniuersalibus affirmatiuis, ut ex hominis rationalitate eius risibilitatem in Barbara concludat, aliaque similia. At veritas in communi non est obiectuum exemplar vtile ad alias scientias comparandas; quis enim vnquam essentiam actus veri sibi proposuit, ut in aliis scientiis actus veros ad eam normam efficiat, & non potius aliis est vsus regulis & adminiculis? Veritas igitur ut sic non est obiectum attributionis dialecticæ.

Ceterum Recentiores, qui hoc argumento aliorum sententias impetunt, & nostram si paulò esset communior his temporibus, haud dubiè impeterent, ad homines, ut aiunt, expugnari possunt. Nam modus sciendi in communi est iuxta ipsos obiectum attributionis dialecticæ, & tamen non est exemplar obiectuum vtile ad alias scientias: ecquis enim sibi ob oculos mentis posuit, modum sciendi esse orationem ignoti manifestatiuam, ut huius exemplaris intuitu in aliis scientiis ignotum manifestaret: sicut intuens, definitionem constare genere & differentia hominem animal rationale definit, quisquis scientiam de homine aggreditur. Ad hæc vniuersum falsum est, finem & obiectum attributionis artis practicæ, esse exemplar obiectuum vtile ad artefactum efficiendum, & non magis ipsam praxim, & opus ad quod regulas præscribit: siquidem ars pingendi non habet pro fine hominem verum, quem velut exemplar sibi imitandum proponit, sed potius hominem pictum, ad cuius imaginationem regulas tradit; ut ut ergo veritas actuum intellectus non sit vllatenus exemplar obiectuum vtile ad alias scientias, & hoc quod falsum esse mox constabit, permittatur tamen; ea nihilominus erit obiectum attributionis diarecticæ, utpote quæ ad illam exequendam & assequendam regulas ac præcepta exhibet.

Præterea veritas actuum intellectus bifarium accipi

15

16

17

E

cupi

epi potest: videlicet in communi quatenus est conformitas actus cum obiecto, ita quidem se habente sicut per actum asseritur; aut in particulari, quatenus per eam aut definitio de definito, aut proprium de differentia, aut genus de specie, aut idem genus simul cum proprio de specie enuntiatur, aut genus in species dissecatur, aut ex tali talive identitate extremorum cum medio vnum de altero dicitur & concluditur, aut demum quouis alio artificioso modo ea intellectui sese insinuat. Veritas in communi sumpta est exemplar in communi sumptum utile ad alias scientias comparandas: Ceterum in particulari & posteriori modo sumpta est exemplar in particulari ad alias scientias maximopere conducens. Quæ cum ita sint ad argumentum respondeo negata maiori, quæ veritatem in communi exemplar esse negabat. Ad eius probationem dicendum est, ob id neminem proponere sibi imitandam veritatem in communi, quoniam solum est exemplar in communi, eum vero qui alias scientias addiscit solum iuuare possunt exemplaria dialectica in particulari, siue, quod iuxta est, exemplar in communi quatenus per illa contrahitur. Et quidem veritatem in communi, tametsi eam prout sic abstractam nobis imitandam non proponamus, nec eius intuitu definire, diuidere, argumentari, conuertere, ampliare, restringere, describere, aliove simili modo in materia aliarum scientiarum procedere non soleamus, esse nihilominus exemplar obiectuum utile ad alias scientias constat: tum quia ad hoc abunde est, si prout contracta ad rationes & ideas inferiores imitanda proponatur; tum etiam quia exemplar in communi, prout latissime funditur, & in omnia & quæcunque patet, est verè exemplar, ipsumque est cui primo conuenit definitio exemplaris, videlicet esse id ad cuius intuitum & similitudinem operatur artifex, & id quod destinabat efficit: Atqui huiusmodi rationem communissimam & abstractissimam prout talem quis vnquam sibi proposuit, ad domum v.g. extruendam, aliudve quodcunque artificiosum numeris suis absolendum? Similiter ergo veritas in communi, quamuis prout ita sumpta neutiquam proponi soleat imitanda ei, qui alias scientias addiscit, erit tamen exemplar aliarum scientiarum non particulare sed commune, adeoque obiectum attributionis dialecticæ, quantumcumque hæc nisi exemplari nequeat attribui.

18

Tertia ratio aduersus nostram sententiam: cognitio attributorum omnium ordinatur ad cognitionem obiecti attributionis: at quis compos asserat, omnia quæ dialectica tractat ob id tractari, vt quid sit veritas in communi assequaris? nam quid ea sit perfectè cognoscere cuius promptum est, nec tam difficile vt dialecticam in eo tantopere desudare eiusque gratia tot regulas tradere oporteat. Hoc etiam argumentum retorquetur; nam quis dicat vniuersa quæ dialecticæ finibus ac regionibus continentur, ad id vnum spectare, vt quid sit modus sciendi in communi perfectè cognoscas, vel etiam quid sit demonstratio, aut quid definitio? At aduersariorum alij modum sciendi, alij demonstrationem, alij definitionem, alij alias rationes communes eidem difficultati obnoxias dialecticæ obiectum attributionis statuunt. Similiter etiam premi possunt, qui ens vt sic metaphysicæ, ens mobile physicæ, quantitatem continuam mathematicæ, & discretam arithmeticæ subiecta arbitrantur. Rursus; quamuis attributa dialecticæ ad cognitionem veritatis in communi ultimo non referrentur, haud propterea veritas dialecticæ subiectum negari posset aut deberet, sicut ar-

gumentum nititur: Etenim vt scitè docet Durandus q. 5. prol. n. 9. id interest inter facultates speculatiuas & practicas, cuiusmodi est dialectica, quod illæ perfectam cognitionem subiecti vltimè intendunt, & ad eam attributa referant, hæc verò, tametsi cognitionem seu assecutionem sui subiecti non semper negligant, haud tamen eam, sed potius executionem talis subiecti extremè intendunt, & ad eam regulas tradant, & cuncta quæ tractant, sponte sua destinent. Quin etiam, licet Dialectica, Ethica ac Medicina, quæ est earum perfectio & cum praxi mista speculatione, perfectam cognitionem siue assecutionem sui subiecti pro derelicto non habeant, sed eam propter illud exequendum intendunt; ceterum aliæ artes inferiores minusque perfectæ de essentia sui subiecti comprehendenda exactèque cognoscenda parum sunt sollicitæ: nam pictor v. g. neutiquam attendit, aut curat, quid sit pictura vel imago, quod eius genus & differentia, in quoniam eius forma artificiosa consistat, in situ nimirum, seu vicatione partium, vel potius modo quodam distincto; atque de his te interrogantem risu vel etiam sibilo excipiet, eaque nihil ad se esse respondebit. In id igitur regulas suas, & curas ac cogitationes suas intendit, vt imaginem exequi, si velit, possit, qualiscunque sit eius quidditas, & siue hac siue illa forma artificiosa constet. Vbi igitur regulæ omnes dialecticæ ad executionem veritatis formalis conducant & referantur, id sufficit, vt veritas sit obiectum attributionis dialecticæ præsertim practicæ, quamuis ad eius comprehensionem & perfectam assecutionem non referantur, idque argumento confici vltro largiamur.

Postremò transeat, cognitionem subiecti Dialecticæ debere esse eius finem, ad quem omnia eius obiecta referantur: quin etiam id verum esse quoddam sensu absolute arbitror; Namque subiectum Dialecticæ est eius finis non prout actu executioni mandatum vel prout proxime exequibile, eius autem cognitio & comprehensio denominat & constituit illud ita proxime exequibile; proinde talis cognitio est finis Dialecticæ; non quia; haud enim est qui intenditur reddi proxime exequibilis, sed eius terminus, nempe veritas quam cognoscit; sed tamen finis quo, propterea quod sit id quo obiectum vltimum Dialecticæ constituitur proxime exequibile. Quamuis ergo cognitio subiecti dialecticæ debeat esse eius finis, nihilominus inde non fiet, veritatem haud esse eius subiectum; Namque ad eius etiam cognitionem cognitiones omnes attributorum huius facultatis referuntur. Cuius rei gratia prænotandum est, sicut obiectum attributionis dupliciter sumi solet, scilicet in communi & ab attributis præcisum, & in particulari, ac per illa contractum, ita similiter eius cognitionem duplicem esse, aliam quæ illud in communi & confusè cognoscit, aliam quæ illud in particulari & distinctè perspicit. Prior cognitio constituit obiectum attributionis & ei vnitatem tribuit, à qua tota scientia dicitur vna, non tamen illud possidet, sicut desiderium obiecti illud constituit finem actuale voluntatis, non tamen possidet, alias desiderium non esset. Posterior cognitio est possessio obiecti attributionis, non tamen illud vnum constituit, eive vnitatem & essentiam tribuit, quemadmodum visio clara Dei, nostraque felicitas eum possidet, non constituit. Attributa omnia scientiæ etiam practicæ, dummodo sit perfecta, siue eorum cognitio ordinatur ad posteriorem cognitionem obiecti attributionis, videlicet eius possessionem, non tamen ad priorem, quæ id vnum constituit

19

stuit & non possidet. His ita decursis; Cognitio illa, qua quis scit quid sit veritas in communi, & num in actu simul & obiecto sita &c. non est possessio veritatis in communi, tamen eam ab inferioribus abstrahat, eique unitatem ad rationem subiecti necessariam impertiat; unde quamvis ad talem cognitionem reliquæ cognitiones dialecticæ non ordinentur, pro eo ac obicitur, id non obstabit, quominus veritas sit obiectum attributionis huius scientiæ. Possessio autem veritatis ut sic huic facultati subiecta, est, quæ in particulari cognoscit varias species veritatis in communi, supra memoratas; quid nimirum sit vera ac propria definitio, diuisio aut argumentatio: aut quæ sit cuiusvis propositionis, siue vniuersalis, siue particularis, siue affirmatiua siue negatiua sit, vera, æquipollens, aut conuersa, contraria aut contradictoria: item ex qualitate terminorum suppositione, restrictione, appellatione, aliave proprietate qualis propositionum veritas resultet. Atqui ad huiusmodi cognitionem perfectam distinctamque possessionem veritatis dialectica tota, quam latè patet, omniæque eius attributa velut ad finem referuntur, quin argumento facto contrarium euincatur: quidni ergo veritas huius disciplinæ sit obiectum attributionis? Porro hæc solutio exponi potest & confirmari exemplo physiologiæ & metaphysicæ, quæ non ad quamcunque cognitionem entis ut sic aut entis mobilis, sed ad eorum possessionem cognitiones attributorum suorum referunt.

20 Quarta ratio contraria. Cognitio proprietatis refertur ad cognitionem essentiae, eique attribuitur, in scientia ad quam pertineant amba: ut in scientia de ente ut sic siue metaphysica, & scientia de Deo siue Theologia, aliisque peripicuum: veritas autem est proprietas demonstrationis, v.g. igitur in dialectica cognitio veritatis ad perfectam cognitionem demonstrationis refertur; ac proinde è contrario cognitio demonstrationis non refertur ad cognitionem veritatis, neque ei attribuitur: veritas ergo totius dialecticæ nequit esse obiectum attributionis. Iam dixi saepe sapius, in facultate practica, qualis est dialectica, cognitionem attributorum non referri veluti ad finem qui ad perfectam operis subiecti cognitionem, sed potius ad eius executionem prout proximè possibilem: quocirca, licet cognitio demonstrationis non referatur ad cognitionem veritatis, tamen hæc obiectum attributionis dialecticæ censenda erit, cum cognitio demonstrationis & reliquæ huius scientiæ ad veritatis executionem proximè possibilem constituendam referantur, & non idcirco ad executionem demonstrationis dialectica dirigat, quoniam est demonstratio, alioquin ad definitionem non dirigeret, sed quia cum veritate coniuncta est, ac talem habet proprietatem, non secus ac musica dirigit ad executionem numeri quia sonorus & ad auditum oblectandum idoneus est, talemque proprietatem seu differentiam accidentalem sibi vendicat. Quid? quod cognitio essentiae ad cognitionem proprietatis referri, ac proprietati cognita velut subiecto attribui potest, in scientia vtriusque communi? quo pacto mathematica cognitionem aliquam corporis ad perfectam cognitionem quantitatis continuæ sibi subiecta refert; unde veritas hac de causa ab obiecto attributionis dialecticæ excludi non meretur.

21 Quinta ratio priori similis. Veritas in communi, siue, quod iuxta nos perinde est, actus verus est pars modi sciendi aut demonstrationis, aut definitionis alteriusve particularis artificij logici; pars, inquam,

P. R. Lyncei Philosophia Tom. I.

quæ velut genus definitionem v.g. constituit, quando definitio, siue propositio explicans naturam rei est talis actus verus, quemadmodum homo tale animal: veritas igitur est attributum dialecticæ, eiusque cognitio in illa ad alterius cognitionem porro refertur. Antecedens cum exploratum sit, consequentia suadet, quoniam cognitio partis conducit ac refertur ad perfectam cognitionem totius, & non è conuerso; cum toto perfecte cognito pars etiam perfecte cognita supponatur, cum fieri tamen possit, ut pars aliqua toto adhuc latente liquida ratione innotescat: quando ergo veritas ut sic est pars veritatis definitiua, non hæc ad illam, sed potius illa ad hanc in cognoscendo veluti ad finem referetur. Principio retorquetur argumentum: modus sciendi, aut demonstratio, aut etiam definitio, si sit præmissa, est pars demonstrationis in Barbara fabricata? & tamen iuxta aliquos aduersarios modus sciendi est obiectum attributionis dialecticæ, iuxta alios demonstratio ut sic, iuxta non paucos definitio: Barbarica vero demonstratio secundum omnes est merum attributum. Quanquam ergo veritas in communi, siue actus verus sit pars definitionis, alteriusve artificij logici, poterit nihilominus esse obiectum attributionis huius scientiæ, & quæ metaphysicæ per eam constituuntur, poterunt esse sola attributa. Vtremque id supponit argumentum, obiectum attributionis dialecticæ alteriusque cuiusvis scientiæ esse id, cuius cognitio est finis qui proximè exequibilis: Hoc autem solius scientiæ speculatiuæ proprium esse, & ab omni facultate practica alienum prorsus existere sponte sua patet, & à nobis est multoties probatum. Tamen ergo cognitio veritatis non sit finis qui exequibilis eorum quæ in dialectica tractantur, sed potius ipsa veritas, hanc nihilominus esse obiectum attributionis, inde non refellitur, sed magis comprobatur.

22 Tandem recolenda est, duplex illa relatio attributorum ad subiectum, quæ in scientiis speculatiuis & aliquoties in practicis locum habent: alia est velut obiecti materialis ad formale à se indistinctum, alia vero est instar eius, qua medium ad finem à se distinctum refertur. Demonstratio igitur aut definitio aut modus sciendi non referuntur in cognoscendo posteriori modo ad veritatem; sed è diuerso veritatis cognitio ea ratione ad prædictarum rerum notitiam refertur, ut argumentum contendit, & meo iudicio probat. Cæterum prædicta obiecta habent priorem relationem in esse cognito ad veritatem; idcirco enim agit dialectica de definitione, de demonstratione, de modo sciendi, quia quibus horum actuum est actus verus, sin minus, de nullo eorum actura; Quod autem idem, vel certe consequens est, cognitio definitionis, demonstrationis, modi sciendi, & similium rationum ob id intenditur in dialectica, quia est cognitio veritatis, eiusque intentionis fundamentum, hoc est, quod cognitiones prædictorum obiectorum logicæ, suapte natura & independenter ab authorum arbitrio referantur & conducant omnes ad facilem & promptam executionem veritatis, adeoque ad cognitionem per quam ea ita proximè redditur exequibilis. Quanquam ergo obiectum attributionis scientiæ etiam practicæ id esse debeat, cuius cognitio est cæterorum finis, hoc tamen nil probabilitatis nostræ sententiæ detrahit, ut pote qui talem rationem finis rectè explicatam, cognitioni veritatis non denegamus, quemadmodum oportet, ut veritas sit cognita dialecticæ sit subiectum, & quod aium, summum & vltimum.

CAPVT IV.

Aliarum difficultatum solutio.

23

SExta difficultas aduersus nostram sententiam sic se habet. Si qua veritas esset finis intrinsecus & obiectum attributionis dialecticæ, ea maximè ad quam regulis & institutis intellectum instruit: huiusmodi autem est veritas cuiuscunque alterius scientiæ, vt per se constat, aliarum ergo scientiarum veritates erunt obiectum attributionis dialecticæ, eiusque finis intrinsecus. Hoc autem, quod ex nostra sententia indissociabili consequentia infertur, prorsus falsum videtur: exinde namque vltius fieret, neminem fore perfectè dialecticum, nisi assequeretur veritates omnes reliquarum scientiarum, easque exactè cognosceret: quo pacto non est perfectus mathematicus, qui plerasque figuras & numerorum conspirationes scitè non nouit, aut perfectus Physiologus, aut Metaphysicus, quin ens in communi aut ens mobile calleat, & comprehendat, atque in summa nullius scientiæ censetur quis peritus, nisi cuius subiectum, finemque intrinsecum possidet. Quod autem sine notitia perfectæ earum veritatum, quæ ad alias scientias attinent, possit quiuis esse optimus dialecticus, etsi contrarium ex nostra sententia videatur sequi, experimento ipso constat: eiusque præterea ratio est manifesta, siquidem dialectica tum tempore, tum etiam natura & causalitate cæteras scientias antecedit: igitur in illa priori duratione temporis, aut naturæ, aliquis potest ac debet esse consummatus dialecticus quin tamen tunc temporis aut naturæ veritates aliarum scientiarum rectè calleat, aut certè eas callet, & scit, anteaquam earum scientias comparet, quo nihil magis falsum atque absurdum.

24

Respondeo: potest quis esse magnus in dialectica arte magister, quin veritates actuales aut habituales aliarum scientiarum actu possideat, aut consequatur, non tamen quin eas consequi facile possit si velit; quemadmodum potest aliquis esse perfectus architectus, quin domum actu cõstruat; non tamen, quin eam cõstruere possit, si cupiat: vnde dialectica habet pro fine intrinsecò, atque obiecto attributionis, veritates aliarum scientiarum, non minus quam ars ædificandi, donum, sine qua tamen consistit. Atque quod de ratione facultatis practicæ non sit, actu exequi suum opus, finemque sibi subiectum, sed vt eum exequi possit, non solum nostra sed etiam Aristotelis doctrina est: nam primo rethoric. c. 1. sic ait quod igitur non sit vnus cuiusdam ac determinati generis rethorica, sed sicut dialectica, & quod utilis, expositum est: quodque opus eius non est persuadere, sed posse qua in singulis credibilia sunt perspicere, veluti etiam in cæteris artibus vniuersis: nec enim medicina est, sanitatem inducere, sed quoad vsque possibile sit, ad hoc vsque perducere, cum possibile sit, etiam eos, qui nullo possunt modo sanari, bene tamen curari. Id ipsum docet primo topicorum. c. 2. nam neque rethor omni ex modo persuadebit: neque medicus sanabit, sed si ex iis qua contingunt nihil omiserit, sufficienter eum disciplinam habere dixerimus. Ecce docet Aristoteles, posse quem alicuius artis gnarum ac peritum esse, quin eius finem ac subiectum opus exequatur, dummodo illud quantum in se est exequi sciat, ac valeat. Arist. eadem in re consentit Augustinus in princip. Rhet. c. 2. Ergo quasi consensu omnium finis est oratoris officij persuadere. Hoc quia in calumniam videbatur posse

recedere, non enim semper persuadet orator, nec sialiquando persuadere non possit facultatem & nomen oratoris amittit, addidit Hermagoras, quo calumniam effugeret, finem esse oratoris officij persuadere, quatenus condicio rerum personarumque patitur. Id ipsum etiam docet Fabius lib. 2. c. 16. Nosser orator, arsq; à nobis finita, non sunt posita in euentu. Tendit quidem ad victoriam, quid dicit, sed cum bene dixit, etiam si non vincat, id quod arte continetur effecit. Nam & gubernator vult saluam naue in portum peruenire: si tamen tempestate fuerit abreptus, non ideo minus erit gubernator, dicetque notum illud, Dum clauum rectum teneam, & medicus sanitatem agri petit: si tamen aut valetudinis vi aut intemperantia agri, aliove quo casu summa non contingit, dum ipse omnia secundum rationem fecerit, medicina sine non excidit. Ita oratori bene dixisse finis est. Nam est ars ea, vt post paulum clarius ostendemus, in actu posita non in effectu. Hactenus Fabius. Atque hoc est quod supra sæpe sæpius diximus, facultatis practicæ finem per se, & à quo nequit impediri, non esse actuale executionem operis, opusve prout executioni mandatum, sed illud prout proximè exequibile spectatis regulis artis. Quocirca, licet dialectica haberi possit ab eo qui veritates aliarum scientiarum nondum habet effectum, consequentus, nihilominus eas poterit illa velut finem & obiectum attributionis intueri, propter id quod eas consequi in eius potestate & arbitrio sit, qui dialecticam callet. Porro exempla contraria parum vrgent, mathematica enim, physica, & metaphysica habituales excellenti quidem gradu reperi in aliquo possunt, quin earum subiecta actu etiam imperfecto cognoscantur: Ceterum mathematica, physica & metaphysica actuales sine exacta cognitione actuali suorum finium haberi nequeunt: hoc autem idem seruata proportionem de dialectica dici potest ac debet, etiam si vera sint quæ circa eius subiectum superius asseruimus: namque dialectica habitualis sine exacta notitia actuum aliarum scientiarum inueniri potest: actualis tamen, inueniri nequit, quin veritates aliarum scientiarum siue earum actus veri cognoscantur adeò exactè, vt executioni mandari possint, si quis velit & in id incumbat.

25

Septima ratio aduersus nostram sententiam, eaque solutionis nuper traditæ impugnatio. Veritates aliarum scientiarum ad ipsas formaliter spectant; ergo non attinent ad dialecticam velut eius finis & obiectum attributionis: aliàs hæc facultas & reliquæ penes finem & subiectum non essent inuicem distinctæ. Respondeo distincta duplici veritate, alia formali quæ in intellectu residet, alia obiectiua, quæ est extra intellectum: veritates obiectiua aliarum scientiarum quatenus tales, & prout ab ipsis consideratæ non attinent ad dialecticam, neque eius finis esse possunt, solumque ad alias scientias spectant, vt manifestum est, atque in solutione sequentis argumenti declarabitur amplius. At veritates formales aliarum scientiarum earum obiecta finisneque non sunt, sed vel ipsæ per identitatem, vel certè earum proprietates, & proinde obiectum attributionis dialecticæ esse poterunt ac debent.

26

Octaua difficultas ac superioris replica sit hæc. Veritates formales aliarum scientiarum in communi sumptæ nequeunt esse finis, & obiectum attributionis dialecticæ, quin etiam earumdem veritates obiectiua sint illius finis: sicut visio clara Dei, nequit esse vltimus finis, & beatitudo hominis, quin Deus ipse visus, seu visionis obiectum sit eius finis: at veritates obiectiua aliarum scientiarum non sunt obiectum attributionis dialecticæ, nec etiam

etiam eius attributa formalia, vt nuper fassus sumus: igitur nec veritates formales.

27 Hæc obiectio nos cogit, vt finem quo, & finem qui dialecticæ, breuius quam aliis moris est expediamus. Igitur veritates obiectiuæ aliarum scientiarum sunt finis dialecticæ, vt exemplum adductum probat, ac proinde eius obiectum attributionis, non minus quam aliarum scientiarum; aliter tamen, & aliter: Nam veritates obiectiuæ aliarum scientiarum in communi, & confusè cognitæ, sunt obiectum attributionis dialecticæ; aliarum vero scientiarum in particulari sumptæ & distinctè ac dilucide cognitæ: Deinde sunt obiectum attributionis dialecticæ in concreto cum actibus, & pro vt eis subiacent; aliarum vero scientiarum incomplexè, & pro vt ab actibus distinguuntur. Hinc fit veritatem formalem, siue actum verum, quatenus talem, esse finem quod dialecticæ, & veritatem obiectiuam finem qui, si de fine assequibili ac solum cõtēplabili loquamur; si vero de fine exequibili: è conuerso veritas formalis erit eius finis qui? finis autem quod ipsi actus dialecticæ habituales, qui veritatem formalem definitionis, diuisionis, enunciationis &c. quam cognoscunt, proximè exequibilem reddunt: Quemadmodum Deus est finis qui assequibilis hominis, & eius visio finis quo cum tamen è conuerso illius finis qui exequibilis sit sola visio ac finis quo principia effectiua visionis.

28 Hinc dissolui potest nonum aduersus nostram sententiam argumentum, quod iam olim propositum inuenio apud Ciceronem lib. 2. acad. quæst. qui inscribitur lucullus his verbis: *Dialecticam inuentam esse dicis (Stoici) veri, & falsi quasi disceptatricem, & indicem? cuius veri, & falsi? & in quare? in geometria ne quid sit verum vel falsum dialecticus indicabit, an in litteris, an in musicis? at ea non nouit. In philosophia; igitur sol quantum sit quid ad illum: quod sit summum bonum quid habet vt queat indicare? Quid igitur indicabit, quæ coniectio, quæ disunctio vera sit? Quid ambigè dictum sit? Quid sequatur quamque rem? quid repugnet? si hæc, & horum similia indicat, de seipsa indicat: Plus autem pollicebatur. Quæ ad scholasticum rigore sic exigi possunt: Dialectica si habet pro obiecto attributionis veritatem, aut cognoscit id veri, quod ad physicam, metaphysicam, & alias scientias attinet? atque hoc falsum est: Aut cognoscit, quid sit verum in communi, siue, quod instat est, qui actus definiendi, diuidendi argumentandi, aut enuntiandi in communi sit verus? atque ita dialectica habebit se ipsam pro obiecto, & de seipsa iudicabit, quod planè absurdum videtur; quem admodum enim reliquæ scientiæ in aliud omnino se à feruntur, quidni & dialectica nostra? sed, vt dixi, hoc argumentum parum, aut nihil habet difficultatis dummodo superius statura attentè perpendantur: Ibi enim exposuimus, quatenus dialectica attingat id ipsum veri, quod ad alias scientias spectat, diuerso tamen modo: Ibidem etiam insinuauimus quo pacto dialectica veritatem formalem in communi, atque adeo semetipsam ex parte respiciat, videlicet quatenus veritas formalis in communi tam suos actus, quam aliarum facultatum complectitur: Quod autem hæc in semetipsas inadæquatè non reflectant vt plurimum, sicut dialectica, nihil mirum, cum solius dialecticæ materia sint actus intellectus, pro vt latissimè funduntur.*

29 Ex dictis etiam solui potest decimum aduersus nostram sententiam argumentum: quod conficitur ex Arist. lib. 2. metaph. c. 1. text. 3. *Rectè autem & illud habet philosophiam veritatis contemplatricem scientiam appellatam esse:* Ex quibus sic argues obiectum

R. P. Lyncei Philosophia Tom. I.

attributionis dialecticæ alteri scientiæ communè non est, vt suo loco fuisse probatum manet: Atqui veritas spectat maxime ad philosophiam, siue vniuersam, vt eum locum Aristotelis explicat P. Fonseca littera I, aut primam philosophiam, vt mauult cum multis aliis P. Suarez tom. 1. Metaph. disp. 8. initio; nequit igitur veritas esse obiectum attributionis dialecticæ: sed superius explicuimus, veritatem longe aliter ad dialecticam spectare, atque ad philosophiam, siue primam, siue vniuersam.

30 Præterea ex hætenus disputatis solui potest vndecima aduersus nostram sententiam difficultas, quam ingerunt verba quædam Arist. Text. illo 3. nuper citato; *speculatiua enim finis veritas est, practica autem opus:* Vnde sic argues: logica non est scientia speculatiua, sed practica: at esset scientia speculatiua, si haberet pro fine, & obiecto attributionis veritatem, seu verum, quod iuxta est, ergo &c. Minor probatur, quoniam eo scientia practica & speculatiua distinguuntur iuxta Aristotelem loco citato, D. Thomam, Scotum & reliquos omnes, quod finis illius est opus, huius verum, siue veritas. Respondeo; scientia speculatiua habet pro fine obiectiuo siue obiecto attributionis verum assequibile, non exequibile: at dialectica habet pro fine obiectiuo ac subiecto verum exequibile; quando ad actus veros aliarum facultatum non solum cognoscendos verum etiam comparandos & efficiendos suapte natura instituta est: Proinde neque ex eius fine eam speculatiuam esse colligitur, nec etiam è conuerso, ex hoc quod speculatiua non sit, eius finem non esse veritatem inferitur.

Duodecima aduersus nostram sententiam difficultas: Ars naufactoria non habet pro fine proximo & intrinseco siue obiecto attributionis rectam navigationem, quam potius ars nauigandi finem ac veluti cynosuram sibi præstituit, eique se totam attribuit: Nihilominus ars naufactoria ad rectè nauigandum magnoperè conducit, imo etià necessaria est: quamuis igitur dialectica conducatur ad veritates, & actus rectos aliarum scientiarum, eos tamen dumtaxat respiciet velut finem extrinsecum, & remotum, non verò sicut finem intrinsecum, atque obiectum attributionis. Par argumentum confici potest in arte frænofactoria comparatione rectæ equitationis, de aliis similibus artibus mechanicis, quæ ad fines aliarum superiorum minusque illiberalium instrumenta suppeditant.

31 Hoc argumentum minus habet in recessu, quam fronte promittit: atque in primis, si cuius esset momenti aut ponderis, & iam ab obiecto formali, & materiali intrinseco dialecticæ, actus aliarum scientiarum relegaret: si quidem naufactoria imperfecta & non architectonica, à qua sola potest argui, de recta navigatione nullatenus agit. Ad hoc, inter naufactoriam & rectam navigationem mediat nauis ab vtraque realiter distincta, quæ possit esse finis proximus, & obiectum attributionis naufactoriæ: Cæterum, licet dialectica ad veritates aliarum scientiarum instrumenta suggerat, ea tamen instrumenta non sunt media inter dialecticam & alias scientias ab iisque realiter distincta; quin potius ab ipsa dialectica sunt indistincta; quamobrem præter veritates aliarum scientiarum nihil restat aliud, quod dialecticæ finis proximus & obiectum attributionis esse possit, nisi verò ea sibi metipsi tanquam fini & subiecto contra ius fasque attribuat. Ratio à priori est, quoniam instrumenta ad alias scientias sunt interiora & intellectualia; instrumenta verò ad fines artium illiberalium sunt exteriora; quo fit,

vt illa non tam sint finis dialectica, quam ipsa dialectica, vt exposuimus supra; hæc vero possint esse finis earum artium, à quibus suppeditantur. Tandem argumentum absque vlla distinctione id assumit, artem naufactoriam non intueri rectam navigationem veluti finem intrinsecum, & obiectum attributionis. At qui tractatu præcedenti cap. 4. latè ostendimus, fieri posse ac debere, vt ars naufactoria, si perfecta sit & architectonica, rectam navigationem veluti finem & subiectum sensu quodam respiciat.

32

Decima tertia aduersus nostram sententiam difficultas. Quævis scientia totalis definit suum subiectum, & docet quid sit; quo pacto metaphysica naturam & quidditatem entis vt sic; physica entis naturalis; mathematica quantitatis continui; & Theologia Dei, explanant. Dialectica autem non definit, quid sit veritas in communi, & quatenus ab actu falso differat; & num in complexione actus & obiecti consistat; hæc enim & similia animastica scientia propria esse tradit ex communi sententia P. Suar. t. 1. met. disp. 8. ipso initio: veritas igitur nequit esse subiectum dialecticæ. Respondeo, in primis dialectici muneris esse, definire quid sit actus verus, & in quo à falso differat, vt liquet ex Aristotele, qui in sua logica lib. 1. de interpret. c. 4. id præstat: eius methodum sequuntur innumeri scholastici, qui logicam proficentes multa in ea de veritatis natura differunt. Atque mihi exploratum est, dialecticam perfectam & multis speculationibus intermixtam muneris suo defuturam, si veritatis naturam exactè non explanaret, eamque circa quæstiones omnes non dissolueret. Vtcrius respondeo, non esse de ratione facultatis duntaxat practicæ vt subiectum suum definiat, eiusque naturam admissim explicet, tamen si in facultatibus speculatiuis secus vsu veniat; nam vt cap. super. exposuimus, ars pictoria non definit, quid sit imago, nec curat in quo eius essentia sita. Proinde si sumatur logica vt ars solum practica & ab omni speculatione seiuncta, poterit habere veritatem pro fine ac subiecto, quin hoc nomine vlla ei accrescat definiendæ obligatio. Atque de logica ita sumpta reor loquutos P. Suar. supra laudatum aliosque authores, quoties non ad eam sed ad scientiam animasticam spectare docent, quid sit veritas nostrorum actuum, & quæcunque circa eius quidditatem & naturam disputari consueverunt.

33

Decima quarta aduersus nostram opinionem difficultas: Nulla ars adinuenta est ad ea quæ sunt rei alij necessaria: atqui veritas est proprietas nostrorum actuum eos necessaria ratione consequens: igitur dialectica ars propter veritatem veluti proprium finem subiectumque instituta esse nequit. Maior perspicua est: haud enim ars vlla est inuenta, vt lapis v. g. duritiem, frigiditatem, ponderositatem, coloremque natuum habeat, scilicet quoniam eiusmodi proprietates eius naturam necessariò sequuntur, eique sunt debite: vt verò formam aliquam peregrinam indicat, & hominis, leonis, alteriusque animantis aut rei inanimæ speciem effingat, arte opus est: videlicet, quia eiusmodi forma ac species ei non est necessaria, sed potius adesse & abesse potest pro artificum arbitrio: quæ ergo alicui necessario conueniunt, circa ea quævis ars est superuacanea. Minor etiam non minus perspicua videtur: namque fieri nequit, vt hic actus, *homo est animal rationale*, aliusve cuius definiens aut demonstrans menti inexistat, quin hoc ipso verus sit, & hæc illum proprietas sequatur, ea quidem necessitate qua ex lapidis essentia nuper recensitæ eius proprietates emanant;

quocirca, vt conclusum est, quam circa illas nulla est ars, tam circa veritatem quævis est reiicienda. Confirmatur, quoniam praxis siue obiectum notitiæ practicæ debet esse opus liberum, & non necessarium: aliàs visio beata, operatio belluina, verbum diuinum forent praxes, obiectum autem attributionis dialecticæ est obiectum scientiæ practicæ: debet igitur esse opus liberum & non necessarium: haud ergo est veritas, quæ actuum nostrorum proprietas necessaria est: Quia propter finem & obiectum attributionis dialecticæ debet esse artificiosa dispositio actuum intellectus, quam, si consequatur, non est quod de veritate sollicita sit: ea enim naturaliter & absque vllius artis ope ex ipsis actibus, in ipsos resulabit.

Principio retorquetur obiecta difficultas: namque honestas ac reئتudo moralis actuum voluntatis eorum est proprietas necessaria, fierique nequit, vt affectus nostri in bonum morale ferantur, quin eo ipso sint boni & recti: nihilominus propter bonitatem moralem nostrorum actuum & effectuum ars quædam & facultas practica est adinuenta, nempe ethica. Itè secundo, hunc actum, *homo est animal rationale*, necessario sequitur artificium definitionis non minus quam veritas; & sicut nequit non esse verus, ita etiam nullatenus fieri potest, vt non sit definitio: & tamen propter artificium definitionis aliudque quoduis simile ars dialectica vtiliter est instituta: quidni ergo & propter veritatem? Ad hæc, multi censent veritatem esse reipsa intrinsecam & essentialem omnibus actibus veris: Hoc autem vniuersum probabile est: ceterum, si sermo sit de actibus aliarum scientiarum, qui sunt in materia non contingenti sed necessaria, & qui fermè soli respiciuntur à dialectica, illud omnino verum certumque arbitror: quemadmodum ergo ipsi actus scientifici & intellectuales nobis sunt liberi, atque in nostra potestate & arbitrio siti, ita etiam veritas ab eis omnino indistincta, erit etiam reapse nobis libera & non necessaria; sicut ad artis finem ac subiectum oportet; Quin etiam, vt veritas nobis ita sit libera, satis superque est, vt aliqua ex parte in actibus intellectus nobis liberis, & à nostræ voluntatis imperio pendulis intrinsecè consistat, esto etiam rem cognitam vltèrius includat: tota enim complexio censetur causa alicui libera, quoties aliqua eius pars in arbitrio & libertate talis causa posita est: quo pacto denominatio volentis citra dubium libera est, cum tamen sola vna eius pars nempe forma, non vero subiectum libertatem habeat. Tandem permitto, veritatem esse proprietatem omninò distinctam ab actibus nostris, ex eisque necessario promanantem: hoc permissio ea nihilominus erit libera, & in nostra potestate sita, saltem fundamento tenus, & per denominationem ab actibus nostris nobis haud dubie voluntariis; quod sufficit vt illa pretium artis, & operæ sit, sicut constat exemplis toto hoc numero adductis, neque non etiam, quia idcirco proprietates naturales lapidis nobis obiectæ nulli subiciuntur arti, quoniam earum fundamentum naturaliter, ac necessario existit, & non artis, aut arbitrij nostri, sed solius naturæ opus est. Confirmatio autem argumenti parum momentosa est; tum quia veritatem multifariam esse liberam hæcenus ostendi: quidni ergo sit obiectum attributionis practicæ scientiæ, cuiusmodi est dialectica? Tum etiam quia opus necessarium posse nihilominus esse praxim, siue obiecti notitiæ practicæ tract. sequent. clarebit, vbi etiam exemplis visionis beate, operationis belluinæ, & Verbi diuini fiet satis: quamquam ergo veritas esset omnino

34

omnino necessaria, hoc tamen nomine ab obiecto attributionis dialecticæ non deberet excludi.

35 Decima quinta contra nostram opinionem difficultas, à quibusdam neotericis obiecta: logica non tantum verum, sed etiam verisimile sectatur; docet enim probabiliter in utramque partem disputare: eius igitur finis vnicus, & obiectum attributionis non est veritas. Respondeo, id quod est verisimile, ac probabile frequenter verum esse, & semper verum cum fundamento apparere: logica ergo illud intendit, ac proficitur propter veritatem, quam frequenter habet, & quam semper habere, prudenter iudicatur, ac proinde veritas sola est finis & obiectum attributionis huius scientiæ. Sic medicina non tantum docet quomodo corpus possit certo, & infallibiliter curari, sed etiam quo pacto verisimiliter, & contingenter sanari valeat: nihilominus sanitas absolute dicitur finis, & obiectum attributionis medicinæ. Vno verbo, veritas prout abstracta à probabili, & euidenti, certis, & incerta dialecticæ subiicitur, & eius est finis vltimus: hoc autem ad summum probat ratio nobis obiecta; nobis autem haud obest, sed potius prodest.

36 Decima sexta ratio à neotericis etiam obiecta: veritas per se nota rationem formalem veritatis participat, & tamen non est subiectum Logicæ; veritas ergo absolute, & vniuersaliter sumpta perperam logicæ velut obiectum attributionis, ac finis præstituitur. Respondeo, honestas moralis omnino necessaria quæ v.g. beatus Deum amat, participat rationem formalem honestatis, & tamen non est subiectum ethicæ, illiusve scientiæ humanæ, cum sit supernaturalis; bonitas ergo moralis eius facultatis subiectum non erit, si cuius est momenti prædictum argumentum: Rursus sanitas miraculosa, & infusa non est subiectum aut finis artis medicinæ, & tamen rationem formalem sanitatis sortitur: Deinde pictura diuinitus, & per miraculum facta, cuiusmodi in sacris historiis referuntur non pauca, non est finis artis pingendi, sed supra eam, omneque naturæ vires est, & tamen veram habet rationem picture: Par est ratio aliarum facultatum, omnium ergo fines, & subiecta eo impetuntur argumento. Rursus dialecticæ munus est veritates per se notas tueri, easque demonstrare; etenim Deum esse iuxta Egidium in primū dist. 3. q. 2. Argent. Albert. Antifiodor. Lyrannum, Abul. aliisque scholasticos, & Patres est per se notum, at quibus id modis defendi, ac demonstrari queat, dialectica instituit. Item quid per se notius, quam duas contradictorias simul veras, aut simul falsas esse non posse? atqui dialectica id probat ex his principiis, impossibile est idem esse, & non esse: quodlibet est, vel non est. Proinde veritas etiam per se nota dialecticæ sparsa, & finis quodammodo est. Denique finis dialecticæ est veritas omnis, quæ sub artem, ac disciplinam cadit, quod si veritas per se nota sub eam nullatenus cadit, nihil quidem refert, quod dialecticæ non sit finis & obiectum attributionis, neque enim inde argui potest ad alias veritates, quæ ab ea sunt dirigibiles: atque, vt quod sentio semel dicam, veritas per se nota, prout per se nota, non est subiectum logicæ; si autem sumatur, prout est veritas aliunde probabilis, vel demonstrabilis, ita quidem non recuso, quin dialecticæ sit finis, eique subiiciatur.

37 Decima septima eorundem obiectio est, subiectum Medicinæ esse corpus sanum, non solam sanitatem; Grammatica orationem congruam, non congruitatem tantum; ethicæ opus honestum, & non modò honestatem; atque vniuersim omnis ar-

tis practicæ non formam artificiosam, sed totum artefactum: sola igitur veritas non est subiectum logicæ, sed ad summum actus verus. Cæterum qui sic arguunt fingunt hostem quem feriant: quod enim actus verus sit Dialecticæ finis & obiectum attributionis est ipsa nostre sententiæ medulla: tantum abest, vt id vnquam negauerimus. Diximus quidem absolute, veritatem huius scientiæ subiectum ac finem esse; sed quis tam tardus sit, vt id non de veritate in concreto sumpta siue actu vero intelligat: haud aliter atque cum visio Dei dici solet non ster vltimus finis, eo ipso Deum visum esse finem ab omnibus censetur, quin sit vllus, qui horum alterum ab altero seiungat: atque etiam non secus ac ipsi veritatem formalem ita dialecticæ finem præfiximus, vt eandem finis dignitatem rei ab ea denominata, ac verè cognita tribuerimus: & quidem non tantum formam, sed totum artefactum esse subiectum cuiuslibet artis docet Arist. 2. politicor. c. 5. & ex eo Conimb. supra quæst. 5. art. 20. & reliqui communiter.

38 Decima aduersus nostram sententiam difficultas esto: obiectum attributionis scientiæ est eius obiectum adæquatum: sed veritas non est obiectum adæquatum logicæ, vt potè quæ non obicitur omnibus eius actibus: Multa enim præter illam à Dialectica considerantur, videlicet res, actus intellectus, voces, & cætera. Minorem huius argumenti indubiam arbitror: Maior haud aded constans est inter auctores Hurtadus disp. 1. log. f. 2. q. 8. Rodericus & alij negant, obiectum attributionis scientiæ propriè esse eius obiectum adæquatum: alij plures id affirmant: ipse distinguendum arbitror obiectum adæquatum in intrinsecum & extrinsecum: obiectum adæquatum intrinsecum est id, in quod omnes scientiæ actus intrinsecè feruntur: adæquatum extrinsecum est, in quod saltem extrinsecè tendunt; tum autem actus in obiectum aliquod extrinsecè fertur & contendit, quando ab intrinseca eius notitia originem trahit: Ita obiectum attributionis scientiæ non est obiectum eius adæquatum intrinsecum, cum plures actus scientifici illud proximè non respiciant, at vero est obiectum adæquatum extrinsecum totius scientiæ, cum nullus eius actus sit, qui aut obiectum attributionis intrinsecè ac proximè non attingat, vel certè ab eius notitia intrinseca seu practica seu speculatiua non oriatur tanquam à causa finali, eò quod ad illam comparandam naturaliter aut arbitrariè sit institutus. Hinc autem conitatur, veritatem posse esse obiectum attributionis dialecticæ; eius enim est obiectum adæquatum si non intrinsecum, at extrinsecum saltem: Neque oppositum ratio facta conuincit.

39 Decima nona difficultas: Quemadmodum se habet ethica circa actus voluntatis, ita dialectica circa actus intellectus: sed obiectum attributionis ethicæ non est honestas ac bonitas actuum nostrorum: ergo nec eorum veritas formalis dialecticæ subiicietur. Maior est nostra: minor suadetur; nam potius beatitudo naturalis est obiectum attributionis ethicæ: hoc enim cum fine vltimo & intrinseco scientiæ prorsus est idem, vt ex supradictis claret, beatitudo autem est finis vltimus ethicæ, quæ non illam ad honestatem moralem; sed, hanc & reliqua sua obiecta ad beatitudinem porro dirigit, atque nihil tractat nisi vt medium ad eam consequendam: rursus est finis non solum vltimus sed etiam intrinsecus ethicæ, vt potè quæ docet quatenus felicitas humana nostris actibus sit comparanda.

Sed argumentum hoc omnium de obiecto attributionis

butionis logicae sententias inuadit: etenim si non honestas nostrorum actuum aut ipsimet actus nostri quomodolibet iumpti, aut etiam ens morale, sed beatitudo ab his distincta & eis posterior, est ethicae finis ac subiectum, pari iure non solum veritas actuum intellectus, imò nec ipsi actus videlicet definitio, diuisio, demonstratio, propositio, aliue qualeslibet, aut etiam ens rationis erunt obiectum attributionis dialecticae. Præcisè respondeo, beatitudinem quidem esse obiectum attributionis, ac finem vltimum & intrinsecum ethicæ, vt probat argumentum, & perspicue docet Aristoteles 1. eth. cap. 13. *quoniam felicitas anima per virtutem perfectam operatio quedam est, de virtute considerandum videtur: hoc enim modo fortasse efficitur, vt melius de felicitate etiam contemplerur.* Cæterum beatitudinem non nudè sumptam, sed prout maximè consequibilem merito honestatis ac rectitudinis moralis, eiusmodi rationem finis ac subiecti obtinere, sicut animaduertit Auerfa quæst. 2. log. f. 5. parum ab initio, Henricus Kresbein in proleg. Eth. Conimbr. etiam in prooem. Eth. & in vestibulo disp. 1. & alij quos refert Piccolomineus in introd. cap. 2. Cum ergo honestas nostrorum actuum constituat beatitudinem naturalem proximè consequibilem, & beatitudo nisi vt ita consequibilis non sit obiectum attributionis ethicæ; sanè hæc etiam honestatem actuum voluntatis velut subiectum respicit: nihil ergo vetat, quo minus veritas similiter logicæ nostræ tanquam finis subiiciatur. Id tamen discriminis est inter logicam & ethicam, vt simili in re notauit Auerfa loco citato, quod ethica aliud præter honestatem intrinsecè attingit, scilicet beatitudinem ea comparandam: vnde finis ethicæ eius præceptis consequibilis non vnus sed duplex est, beatitudo videlicet & honestas moralis, hæc finis *quo*, illa finis *qui*: vterque autem vnum subiectum constituit ac perficit. Cæterum dialectica ita considerat veritatem actuum intellectus, vt eam in aliud nihil vltius referat, quod ipsa intrinsecè respiciat: proinde sola veritas erit eius subiectum & vltimus finis.

41 Vigesima aduersus nostram sententiam difficultas, & superioris confirmatio. Argumentum illud quo superius probare conati sumus, veritatem esse obiectum attributionis dialecticæ, propter id quod honestas moralis est subiectum ethicæ, vt alicuius esset roboris; profectò talis honestas deberet iuxta omnes ethicæ subiici, & vltimus finis ac obiectum attributionis esse; at plerique contrarium docent, vt cernere est apud P. Theophil. in prologo discip. moral. §. 2. n. 10. Respondeo, neminem esse, qui reuera honestatem seu rectitudinem moralem nostrorum actuum non censeat esse obiectum attributionis ethicæ: Qui enim docent beatitudinem eius esse subiectum, loquuntur de beatitudine prout exequibili per actus rectos & honestos; hos ergo à ratione subiecti non excludunt: Præterea, qui hominem vt agentem liberè, cum Donato Acciaiuolo, vel vt voluntariè agentem propter finem vtique hominis proprium & vltimum, cum B. Thoma 1. eth. lec. 1. volunt esse subiectum ethicæ, nobiscum etiam faciunt; cum libera & voluntaria actio hominis ad eius finem conducent debet esse honesta ac recta. Deinde eandem honestatem adhuc clarius ethicæ velut finem subiiciunt, qui eius subiectum volunt esse cum Iauello hominem vt mente sanabilem; cum Alberto bonum hominis vt homo est; cum Aureolo hominem vt ratione dirigibilem, & cum aliis ideam rectarum mentis operationum. Vide P. Theophi-

lum suprà n. 2. nobiscum sentientem, & reliquorum sententias nostræ conciliantem, solito acumine & eruditione.

Postrema aduersus nostram sententiam difficultas, est quam facessunt tot obiecta attributionis logicæ ab aliis assignata: Eorum tamen siluulam cap. seq. præcedemus.

C A P V T V.

Quatenus alij de obiecto attributionis dialecticæ sentiant?

43 Prima sententia est, actum intellectus in communi, & prout comprehendit apprehensionem, iudicium, & discursum esse subiectum dialecticæ: Ita Algazel in log. c. 1. & 2. ac nonnulli apud Scotum q. 1. de prædicab. item directè, Auerfa q. 2. log. f. 5. conclus. 1. vbi alios multos in eandem sententiam trahere conatur, sed vereor ne inuitos: referri etiam solent Aristoteles, Augustinus, Isidorus, Fabius, Zeno, Stoicus, & alij plures, eò quod logicam scientiam rationalem vocent; quasi vero ita appellari non posset, propter id quod rationis maximum bonum, eius scilicet veritas & rectitudo, sit eius subiectum, quin necesse sit ipsos rationis actus quomodocunque aliter sumptos aut secundum se spectatos eam subiecti rationem obtinere, vt aduersarij nominis ethymo abutentes contendunt. Altera sententia est propositionem siue iudicium esse obiectum attributionis dialecticæ: pro qua referri ab aliquibus solent Stoici apud Ciceronem initio topicorum ad Trebatium, quod ibi dicantur ea scientia quæ dialectica appellatur, iudicandi vias diligenter percuratos fuisse. Cæterum nihil fauent: tum quia sermonem habent de dialectica non latè & vniuersaliter sumpta, sed de ea strictius vtrpata, & prout vnā differendi rationem, videlicet iudicandi, non verò aliam, nempe topicam siue inueniendi artem complectitur: vt constat ex Cicerone loco citato: tum etiam quia illa ipsa pars dialecticæ, de qua loquuntur iuxta ipsos non habet pro subiecto iudicium prout est secunda mentis operatio magis quam prout est tertia & ex præmissis effecta: imò iudicium neutro modo sumptum iuxta eos est obiectum attributionis logicæ, sed duntaxat quatenus verum à falso dilucidat, vt ex ipsis c. 1. ostendimus. Tertia sententia nuper relatae affinis, est quorundam recentiorum opinantium ens enunciabile tam formale quam obiectum, siue enunciationem & rem enunciatam, esse subiectum logicæ: arbitror tamen hanc sententiam frustra adinuentam esse, post illam priorem, vt potè quæ propositionem dialecticæ subiiciens, rem ea cognitam ac iudicatam etiam à ratione talis subiecti non excludit, haud aliter atque cum visio Dei dicitur finis vltimus hominis eiusque beatitudo supernaturalis, eo ipso Deus esse etiam finis & beatitudo nostra non negatur, sed affirmatur.

44 Quarta sententia quam nouissimè tuetur P. Compton disput. 7. log. à sect. 4. est definitionem esse obiectum attributionis logicæ. Pro hac opinione referri potest Plato dial. 7. de republica ibi; *ar enim nisi quis inquam & accipere possit, & reddere rationem nunquam sciet quicquam eorum, quæ esse dicimus cognoscenda.* Nonne hæc iam lex est in quam ò Glauco, qua per differendi artem ostenditur. Et paulo infra; *nemo autem aduersabitur nobis dicentibus, quod differendi facultas duntaxat, conatur ordine certo circa vnumquodque quid ipsum sit inuenire.* Et paulo etiam

etiam inferius; an non dialecticum vocas eum qui rationem cuiuslibet capit essentia? Ecce videtur Plato docere dialecticam, artemve differendi solam inquiri velut subiectum, finemque definitionem: quā cuiuslibet rei ratio reddi possit, & accipi, siue quid vnumquodque sit, inuenitur. At Plato me iudice in alia sententia est, tantumque id vult dialecticæ munus esse veritatem definiendo consequi, haud tamen negat eam prout quouis alio modo consequibilem dialecticæ subiici, eiusque finem esse. Fortassis etiam de vna tantum parte dialecticæ loquitur, eiusque obiectum attributionis veritatem solius definitionis asserit, quod nobis non aduersatur, qui de dialectica vniuersaliter, & latissimè fusa sermonem habemus. Referri etiam potest pro eadem sententia Aristoteles 7. Metaphys. text. 4. *Scire etiam tunc putamus vnumquodque magis, cum quid est homo, aut ignis sciamus, quam quale, aut quantum, aut ubi; nam & horum ipsorum tunc vnumquodque scimus, cum quid est ipsum quale, aut ipsum quantum sciamus.* Et 3. Metaphys. text. 3. *cum enim multipliciter sit idem scire, magis quidem illum scire dicimus, qui rem quid nam sit ipso esse cognoscat; & paulo inferius; tunc scire vnumquodque eorum etiam quorum demonstratione sunt, arbitramur, cum quid est sciamus, ut quid Tetragonismos inuentio media est.* Et 2. post. cap. 2. *definitionem namque habens sine demonstratione sciet.* Vnde sic argui potest: Dialectica est ars siue modus sciendi iuxta omnes; habet ergo pro fine & obiecto attributionis scire; Cum ergo Aristoteles locis adductis doceat, rem maximè sciri per definitionem, hanc utique dialecticæ subiicit, finemque vltimum præstituit. Sed frustra allegatur pro hac sententia Aristoteles: quamvis enim scientiam rei sensu quodam stricto vsurpatam, eius definitionem esse censcat; cæterum, ut superius vidimus, scire latius patet iuxta eum & reliquos, & perinde est ac rem verè cognoscere siue quoad eius quidditatem, siue quoad aliud quoddumque: quapropter vera rei cognitio, qualis qualis sit, artis dialecticæ & modi sciendi finis intrinsecus erit, si Aristotelicam sequamur doctrinam. Atque ex his patet ad argumenta Comptoni.

45

Quinta sententia est, diuisionem esse obiectum attributionis dialecticæ: pro quo referri potest Plato in Sophista; *Per genera diuidere, & neque eandem speciem alteram putare, neque alteram rursus eandem esse nonne dialecticæ officium esse dicemus; quicumque hoc agere potest, vnam ideam per multa vnumquodque seorsum posito passim porrectam acutè persentiat, & multas, quæ diuersa inter se sunt extrinsecus sub vna comprehensas, & vnam rursus per tota illa quæ multa sunt in vno copulatam, & multas seorsum vndique distinctas: Hoc autem est scire per genus discernere quæ singula vicissim communicare possunt & quæ non possunt.* Præterea in Phædro sic ait; *huiusmodi ergo diuisiones collectionesque dicit Phædro amo, quo & intelligendi & loquendi sim compos.* Ac si quem alium vnum & multas, pro rerum natura perspicere posse arbitror, eius ego vestigia velut numinis cuiusdam sequor: atque eos qui id facere possunt, rectè eam contra cognominem, *Dæus ipse nouit: voco autem hæcenus dialecticos, quibus verbis videtur Plato in ea esse sententia ut existimet proprium finem ac subiectum dialecticæ esse, per genera diuidere, ideas inuicem separare ac discernere, vnum & multas perspicere.* Confirmatur ex iis quæ paulò infra in Phædro subiungit; *medendi artis atque dicendi eadem ferme ratio est: in utrisque partiri naturam oportet, corporis quidem in vna, in altera anima, si modo non exerci-*

ratione solum & usu, verum etiam corpori medicinas & alimenta ita sis præbiturus, ut & sanum & robustum efficias, anima autem per rationes legitimasque institutiones persuasionem affatim, virtutemque adhibiturus. Hæc Plato; quod si diuidere naturam animæ, id est verba externa ab anima nascentia & prodeuntia est finis artis dicendi siue rhetoricæ, sanè diuidere verba interna & conceptus mentis eorumque obiecta quatenus talia finis erit dialecticæ, quæ circa verba interna non aliter versatur, atque rhetorica circa externa. Paulò etiam inferius ibidem sic ait; & superiora iterat & confirmat; *nisi auditorum quæ ingenia non erit distinxeritque, atque res ipsas in species suas discreuerit, rursus quæ singulas ideas vna comprehenderit, nunquam dicendi artem quoad homini licet adipiscetur.* En quatenus distinguere, siue diuidere rem per verba externa est finis artis dicendi siue rhetoricæ iuxta Platonem: ergo secundum eum diuisionis rei per verba interna & conceptus erit finis siue obiectum attributionis artis differendi ac dialecticæ nostræ. Verùm de mente Platonis satis constat, eumque potius veritatem dialecticæ quàm late patet, finem ac subiectum præstituisse nemo dubitabit, qui eius verba initio huius tractatus à nobis allegata perpenderit. Quæ autem modo allegantur ex Sophista & Phædro facilem habent explicationem: aliud enim est, dialecticæ munus esse diuidere, quod solum Plato edocuit, neque nobis aduersatur: aliud, hoc eius esse finem vnicum & adæquatum, siue eius subiectum, quod ille nunquam & nusquam asseruit. Forsitan etiam non de logica adæquate sumpta, sed de vna tantum eius parte sermonem habuit, si quando diuisionem logicæ subiectum insinuauit. His duobus modis paulò supra exposuimus ea illius verba, quibus definitionem huius scientiæ subicere videbatur. Porro eadem ratione qua Plato, exponendus etiam est Clemens Alexandrinus lib. 6. Stromat. *Quin etiam dialectica videtur is qui est cognitione præditus, eligens diuisionem generis in species; & adducet eorum quæ sunt diuisionem, donec attingat prima & simplicia.* Sed ut dixi eundem quem Plato, in cuius doctrina fuit veratissimus explicatum capit.

Sexta sententia est, solam demonstrationem esse obiectum attributionis dialecticæ, eiusque, quod aiunt, summum & vltimum. Ita Simplicius, Ammonius Philoponus, Hurtadus disp. 1. logic. sect. 7. Rodericus & alij neoterici. Citari etiam solet Aristoteles cum aliis in locis, tum maximè cap. 1. text. 1. prior. analytic. *Primo dicere oportet, circa quid & cuiusnam sit hæc præsens consideratio. Atque est circa demonstrationem, & est scientia demonstrandi.* Quibus verbis videtur, demonstrationem sibi proponere tanquam subiectum, de quo in dialectica sua differat. Sed ut rectè animaduertunt in præsentem Cardin. Toletus & Conimbrille qu. 5. procem. fine, hi etiam quæst. 5. art. 3. solius logicæ analyticæ seu resolutionis conclusionum in præmissas, demonstrationem perfectam ac strictè sumptam, aut certè eam latius & pro quacunque argumentatione vsurpatam, subiectum finemque esse, non verò logicæ vniuersaliter sumptæ, atque in omnes suas partes fuscæ, colligitur ex allegatis Aristotelis verbis, nimirum quæ non toti logicæ, sed tantum operi analytico præmiantur. Nisi verò sermo ei fuerit non de obiecto attributionis dialecticæ, sed de eius principali attributo, ut mauult Fonseca lib. 2. met. cap. 3. quæst. 1. sect. 4.

46

Septima sententia est, modum sciendi, prout definitionem, diuisionem, & argumentationem comprehen-

47

prehendit, huius facultatis subiectum esse. Eam sequitur P. Suar. disp. 1. met. sect. 4. Tartaretus in titulum Summul. Pet. Hispani art. 3. Mercado q. 1. Fonseca supra q. 1. sect. 5. Conimb. supra art. 3. Bernard. Mirandulanus initio log. Balthasar Tellez in annotatiunculis procemialibus summæ philosophicæ. Laudari etiam pro ea solet Aristot. lib. 2. Metaph. tex. 15. quod ibi logicam vocet modum sciendi, quo etiam nomine eam appellat August. lib. 2. de ordine c. 13. inquit; *illa igitur ratio perfecta dispositaque grammatica, admonita est, querere atque attendere hanc ipsam vim, quæ peperit artem: Nam eam definendo, distribuendo, colligendo, non solum digesserat atque ordinaverat, verum ab omni etiam falsitatis irreptione defenderat. Quando ergo transiret ad alia fabricanda: nisi ipsa sua prius quasi quedam machinamenta & instrumenta distingueret, notaret, digereret proderetque ipsam disciplinam disciplinarum, quam dialecticam vocant.* Sed enim Aristoteles & August. huic sententiæ potius sunt contrarii, namque, iuxta eos modus siue instrumentum sciendi est ipsa logica, qui ergo fieri potest, ut hæc eum velut obiectum attributionis respiciat; id enim esset semetipsam solum intueri, cum tamen nulla sit scientia, quæ plus non polliceatur.

48

Octava sententia est Auicennæ initio logicæ atque aliorum Arabum: sic docet modum sciendi attributius sumptum, & quatenus solum definitionem, ac demonstrationem complectitur huius scientiæ subiectum esse.

Nona sententia est, argumentationem propterea in syllogismum, demonstrationem, enthymema, & reliquas omnes species suas manat, ac funditur dialecticæ obiectum attributionis esse: Ita Albertus Magnus in lib. prædicab. cap. 4.

Decima sententia syllogismum statuit esse subiectum logicæ. Ita Scotus q. 3. de prædic. & affectu. Refertur etiam Clemens Alexand. lib. 1. stomatum; *Poëta modos, actionem Rhetores, & syllogismos dialectici, & philosophi apprehendant eam, quæ ad se pertinent contemplationem;* Sed de subiecto his verbis sermo est, sed de principali obiecto dialecticæ, siue sit attributum siue obiectum attributionis, nam quæ dictio est communis rhetoricæ, grammaticæ, est etiam poëticæ; non ergo assignatur rhetoricæ velut subiectum, utpote quod duabus facultatibus nequit esse commune; haud ergo necesse est ut syllogismus eo loci tanquam subiectum logicæ tribuatur. Undecima sententia conclusioni demonstratiuæ, Duodecima conclusioni syllogisticæ, decima tertia cuiusque totam logicam attribuit ac velut subiecto superimponit: ita alij alijque neoterici. Decima quarta mauult consequentiam, siue illationem aut originem conclusionis à præmissis esse subiectum dialecticæ artis. Decima quinta Thomistarum præsertim recentium, quorum supra meminimus tract. præced. opinio est ens rationis logicæ summum, & vltimum esse. Decimasexta Aureoli, & ut refertur, Nominalium sententiæ voces logicæ finem ac subiectum tuetur. Decimasextima secta est, eorum quos tacitis nominibus refert P. Rodericus disp. 2. log. f. 5. subf. 1. Hi ut in met. lib. 8. tract. 5. cap. 5. videbimus, quatuor obiecta attributionis in vnam logicam accumulunt, videlicet propositionem, argumentationem, modum sciendi, & actum intellectus in communi. Decima octaua opinio est eorum, qui, iuxta doctrinam Gal. & Bonau. in met. lib. 8. tractatu 5. c. 6. n. 56. censent, triplex esse obiectum attributionis logicæ; primum velut totum radicale, nempe terminum, secundum velut totum vniuersale, scilicet

actum intellectus latissime fsum, tertium velut totum integrale, videlicet demonstrationem, aut iuxta alios syllogismum.

Decima nona sententia est aliquorum qui iuxta doctrinam tractatu præced. cap. vltimo num. 56. relatam & ipsis familiarem duplex statuunt obiectum attributionis siue subiectum adequatum logicæ, aliud scibile tantum, aliud scibile simul & operabile; Prius subiectum aiunt esse ens latissime fsum in omnia entia tam realia quam rationis, non tamen physicè tantum & primo intentionaliter sumptum, sed secundo intentionaliter, & propterea esse potest subiectum, prædicatum, medium, aut extremum maius minusve genus aut species, vniuersale aut indiuiduum, definitum, diuisum, demonstratum aliave simili affectum denominatione; Posterius subiectum iuxta eos est syllogismus. Prætermittam huius opinionis secunda parte Scoto & affectis haud dubie placitura, ut paulo supra visum, referri solent pro priori eius parte August. cap. 3. de Categ. ibi de Arist. quem sequitur sic loquens *cum de perceptis proposuerit disputare, & de his quæ sunt, & de his quæ dicuntur necessario loquuntur est.* Vbi per ea quæ sunt ens intelligendum est: hoc ergo iuxta August. Dialecticæ subicitur Item Arist. ipse 4. metaph. cap. 2. circa idem genus sophistica & Dialectica cum Philosophia versatur; & paululum antea; *ens vero commune omnibus est.* Deinde D. Thom. opusc. 56. *Manifestum est, quod logica notum faciat de omnibus entibus in communi.* Sed his testimoniis id tantum conuincitur, ens in communi siue res esse obiectum formale & immediatum Dialecticæ, ut expendimus supra tract. 3. c. 4. num. 42. Neque refert logicam, ac Metaphysicam dici habere idem subiectum, nempe ens in communi, nam sensus huius est, ens esse vtriusque subiectum, prædicationis quidem, non vero attributionis: Horum autem subiectorum discrimen, etsi huius sententiæ patronis aduersetur, rationi tamen contentaneum esse, & reliquis omnibus scholasticis familiare ostendimus in Metaph. lib. 8. tract. 5. cap. 6. n. 57. Frustra ergo prædicta testimonia à suo scopo in alium detorquentur.

Verum enim vero transeat idem esse subiectum prædicationis, & subiectum attributionis, adeoque de hoc sermonem esse locis illis quibus magna nomina Aristotelis, Augustini, & Thomæ nobis opponuntur: nihilominus exinde tantum fiet ens commune, siue res esse obiectum attributionis logicæ propterea subest definitioni, aut demonstrationi, aut syllogismo, aut actuvero, aut alij alijque intentioni secundæ: hoc autem pacto quis neget ens esse obiectum attributionis logicæ, arbitrari esse neminem, nisi fortassis paucos Thomistas, qui subiectum attributionis cum ratione formali confundunt: Quemadmodum enim visio beatifica à nullo censetur finis noster vltimus, quin etiam Deus respectu illius, ac propterea visus eandem rationem finis obtineat, ita nec syllogismus, nec demonstratio, ne actus verus, nec alia intentio secunda finis dialecticæ, eiusque obiectum attributionis sine re cognita ab illo fermè existimatur: Quorsum ergo testimoniorum apparatus ille, qui nullis minus obest, quam illis aduersus quos assertur, nullisque minus prodest, quam iis pro quibus apportatur? Quapropter ego sententiam hanc decimanonam, quatenus statuit ens esse obiectum attributionis dialecticæ, aut euidenter falsam, aut certè solarum vocum dissidio à cæteris diuersam, ac proinde ex vano adinuentam arbitror: Etenim aut ens primo intentionaliter, & physicè duntaxat sumptum, nulloque secundarum intentionum respectu habito

49

50

habito subiectum logicæ facit ; atquiens ita acceptum videlicet sine respectu ad rationis opus , cui subfit, nihilominus scientiæ, non reali, sed rationali velut proprium subiectum adscribere, ab omni profus ratione alienum est, & non solum à vero, sed etiã ab omni eius similitudine multum abscedit: sin autẽ ea sententia ens secundo intentionaliter sumptum, & provt obiectum alicuius secundæ intentionis dialecticæ subiicit , ac velut genus præstituit, nihil noui affert præter solas voces, & earum abusum omnes enim fermẽ auctores ens hoc posteriori modo usurpatum dialecticæ subiiciunt, eiusque genus esse velut exploratum supponunt: Non aliud tamen subiectum illud vocant ab eo quod dialecticis regulis principaliter operabile censent, & quidem iure optimo, vt visionis beatæ, Deique per eam visi exemplo, iterum, iterumque explicuimus. Postrema sententia est Zabarella lib. 1. de natura logicæ cap. 17. nullum esse subiectum dialecticæ propriè sumptum.

51 Hæ sunt sententiæ, quas inuenire potui de obiecto attributionis, ac sine dialecticæ: eas tot fuisse non demitor, cum de sine hominis, quo inter homines nihil exploratius deberet esse, ducentas tamen & octoginta octo sectas distinxerit Varro apud Augustinum de ciuitate Dei lib. 19. cap. 1. Porro autem quas hactenus suo ordine retuli, eas etiam viritum refellere prolixum, ac superuacaneum esset; proinde satis habeo illas veluti transitu quodam perstringere, ac summa sequi fastigia rerum. Imprimis ergo, quæ adduci solent testimonia Aristotelis, Platonis, Augustini, Clementis, & aliorum pro prædictis sententiis parum eis fauere, vel hoc ipso cap. ostensum manet. Adhæc, omnes rationes, quibus nostra de obiecto attributionis dialecticæ opinio probata est, quæ quam efficaces sunt aliorum iudicio relinquo, eæ nuper memoratas sententias improbant: Aliæ etiam rationes hoc cap. aduersus eas sunt insinuatæ. Rursus quas recensuimus opiniones aliæ assumunt relationem attributorum ad subiectum tam in scientiis practicis, quam speculatiuis esse dumtaxat arbitrariam, siue ex instituto, plerique verò in vtrisque tantum naturalem, & à cuiusvis arbitrio independentem: Harum etiam plures eam esse in esse cognito, siue cognitionum omnium ad aliquam vltimam potissime intentam, non pauca verò in esse solius rei: præterea aliquæ ad subiectum exigunt, vt sit magis perfectum obiectum totius scientiæ, aliæ vt sit magis vnum, ac simplex, contra verò multæ vt sit magis commune vniuersaliter, neque non etiam vt integram latitudinem habeat, eam qua cuncta scientiæ obiecta coërceat. Quædam sola subiecta partialia, nonnullæ verò solas rationes formales rationem subiecti totalis obtinere contendunt. At hæc omnia, quæ memoratæ sententiæ assumunt, quibusque potissimum innituntur procul vero esse ostendimus in met. citato lib. 8. tra. 5. cap. 5. & 6 qui ergo fieri potest, vt non falsa sint inde deriuata dogmata, circa obiectum attributionis logicæ.

52 Vtteriùs opinionum quas meminimus aliæ plura assignant obiecta attributionis cuiuslibet scientiæ, quod locis nuper citatis latè confutauimus: Alia verò, quæ est Zabarella, vnum quidem obiectum attributionis aliquibus largitur, nempe logicæ, & reliquis scientiis practicis: hoc autem falsum esse constat: Primò quia logica, qualis qualis facultas sit, & siue ars, siue scientia, vna tamen est, aliquod igitur subiectum habet, cui vnitatem suam acceptam referat: secundò quoniam logica saltem impropiè scientia est, igitur improprium aliquod subiectum respicit, cedo ergo quale sit: tertio, quia Theologia

propriè non est scientia ab Arist. definita, vt ex communi sententia docet P. Vasquez tom. 1. in primam partem disp. 4. cap. 8. & tamen suum habet obiectum attributionis, Deum videlicet, vt aduersarij non inficiantur. Quartò, artes practicæ, siue ingenuæ, siue mechanicæ, suos habent fines, in quos referuntur; dialectica ergo similiter, siue sit scientia siue non, suum habebit finem intrinsecum & immediatum, siue subiectum obiectumve attributionis vocetur, siue non; hæc enim solius verbi controuersia est, de qua parum curandum, vbi de re ipsa constat. Tandem dialectica propriè scientia est; & in loco clarebit; igitur ex hoc titulo, non est quod obiectum attributionis subiectumve sibi non vendicat. Vide Auerlam quæst. 2. log. in procemio, vbi quod logica & aliæ facultates practicæ subiectum suum habeant luce clarius esse affirmat.

Hinc argumenta pro sententia Zabarella à neotericis quibusdam obiecta facili negotio diluuntur. Primum ita habet, dialectica non est propriè scientia, cum sit facultas practica, nullum igitur habet obiectum attributionis: qua ratione artes mechanicae & illiberales obiecto attributionis propriè sumpto carent. Sed dialecticam in scientiis propriè sumptis numerandam esse tract. ult. huius lib. constabit; idque tamen facultas practica esse censetur. Rursus quod artes practicæ prorsus illiberales adeoque inter scientias neutiquam reputatæ, nihilominus habent obiectum attributionis, multis patibus verius est, atque probabilius vt paulò supra supposuimus, quanquam ergo logica nõ esset scientia more artium practicarum, & illiberalium, ex hoc tamen obiectum attributionis ei negari haudquam deberet. Secundum aduersariæ opinionis fundamentum sic habet: logica penes aliquos saltem actus est practica, & penes alios speculatiua: igitur vnum aliquod obiectum attributionis sibi præstitui non potest: Probatur hæc consequentia: quoniam talis finis, siue obiectum nequit esse praxis, in quam pars theoria logica non est referibilis; aliàs theoria seu speculatiua non esset: neque potest esse mera speculatio obiecti, in quam pars practica logicæ irreuocabilis est; aliàs practica neutiquam futura. Item simul praxis & non praxis, seu veritas merè speculabilis esse nequit: omnino ergo repugnat vni quoduis obiectum attributionis, in quod tota logica referatur. Sed respondeo, subiectum totius logicæ finemque præcipuum esse praxim, videlicet veritatem formalem, provt proximè exequibilem præceptis & institutis dialecticis. Pars autem speculatiua logicæ talis esse potest, respectu sui obiecti proximi & immediati, vt vt in opus dialecticæ subiectum eiusque finem exequendum remotè & mediatè destinetur: quo pacto plures cognitiones speculatiuæ artis medicinæ v. g. propriè circa naturam corporis humani ad sanitatis executionem & praxim mediatè & extrinsece referuntur.

TRACTATUS III.

De modo repræsentandi Dialecticæ.

CAPVT I.

*Quatenus Dialectica docendo & vtendo
obiectum suum repræsentet?*

Superuacaneum esset viritum referre auctores, qui logicam in docentem, & vtentem dispelcunt. Etenim